

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE
HUDEBNÍ a TANEČNÍ FAKULTA

MAGISTERSKÁ PRÁCA

Praha, 2017

BcA. Tomáš Kasprzyk

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE
HUDEBNÍ a TANEČNÍ FAKULTA
Katedra nonverbálního divadla

MAGISTERSKÁ PRÁCA

Výučba pantomímy na Slovensku

BcA. Tomáš Kasprzyk

Vedúci práce: doc. MgA. Adam Halaš, Ph.D.

Oponent práce: Mgr. art. Dušan Musil, PhD.

Dátum obhajoby: 5. 6. 2017

Pridelovaný akademický titul: MgA.

Praha, 2017

Academy of Performing Arts in Prague
Music and Dance Faculty
Department of nonverbal theater

Dissertation

Teaching of Mime theater in Slovakia

BcA. Tomáš Kasprzyk

Thesis advisor: doc. MgA. Adam Halaš, Ph.D.

Examiner: Mgr. art. Dušan Musil, PhD.

Day of thesis defense: 5. 6. 2017

Academic title granted: MgA.

Prague, 2017

Prehlásenie

Prehlasujem, že som magisterskú prácu na tému **Výučba pantomímy na Slovensku** vypracoval samostatne pod odborným vedením vedúceho práce a s použitím uvedenej literatúry a zdrojov.

Praha, dňa .....

.....

podpis diplomanta

Upozornenie

Využitie a spoločenské uplatnenie výsledku magisterskej práce, alebo akéhokoľvek použitia, je možné len na základe licenčnej zmluvy tj. súhlasom autora a AMU v Prahe.

Evidenčný list

Užívateľ potvrdzuje svojím podpisom, že túto prácu použije len ku študijným účelom a prehlasuje, že ju vždy riadne uvedie medzi použité pramene .

[illegible]

Abstrakt:

Magisterská práca Výučba pantomímy na Slovensku je logickým pokračovaním mojej bakalárskej práce Festival PAN. Práca začína stručným zhrnutím niekoľkých významných slovenských mímov a novej generácie vyrastajúcej na HAMU v Prahe. Po uvedení rozmanitosti a životaschopnosti slovenskej pantomímy prechádza práca k postaveniu pantomímy v slovenskom školskom systéme, porovnáva ho s českým a zakončuje kapitolou o Asociácii profesionálnych mímov Slovenska. Mojimi zdrojmi boli osobné rozhovory s mímami a pedagógmi na základných umeleckých školách, konzervatóriách či VŠMU a oficiálne štátne dokumenty Slovenskej a Českej Republiky vzťahujúce sa k umeleckému vzdelávaniu. Inšpiráciou mi bol aj vznik asociácií AMIS a festivalu PAN Art, ktoré svojimi aktivitami posúvajú vnímanie pantomímy do súčasnosti. Ako člen asociácie a porotca festivalu môžem na základe svojho vzdelania získaného na HAMU a nadobudnutých skúseností v umení a pedagogike je mojou úlohou a úlohou tejto práce poskytnúť novú perspektívu vnímania slovenskej pantomímy a jej vyučovania v slovenskom umeleckom školstve.

Abstract:

Master's dissertation about Teaching of mime in Slovakia is logical sequel to my bachelor's studies dissertation about Festival PAN. The dissertation begins with a brief summary of some major slovak mimes and a new generation growing up at Academy of Performing Arts in Prague. After pointing out the diversity and vitality of slovak mime scene dissertation passes to the standing of mime art in slovak school system, compares it with czech school system and ends with chapter about the Association of professional mimes of Slovakia. My sources were mainly interviews with slovak mimes and pedagogues of basic art schools, conservatories and Academy of Performing Arts in Bratislava and the official documents of Slovak and Czech Republic concerning art education. My inspiration was the founding of AMIS association and festival PAN Art, both of which shift the perception of mime closer to mime of today. With my education, which I acquired on Academy in Prague and my experience in art and pedagogy I am an active member of the association and I act as judge at the PAN Art festival and my goal as well as goal of this dissertation is to provide a new perspective in the view of slovak mime and it's teaching methods.

Pod'akovanie:

Ďakujem Dušanovi Musilovi, Darine Markovej, Marici Harčaríkovej, Filipovi Hajdukovi, Miroslavovi Kasprzykovi a ďalším za rýchle jednanie, pozitívny prístup a poskytnutie informácií, skúseností a názorov, ktoré som mohol zapracovať do tejto práce. Taktiež ďakujem svojmu vedúcemu práce, Adamovi Halašovi a inšpiratívnej kolegyni a manželke v jednej osobe, Eliške Kasprzyk.

OBSAH

Úvod.....	1
1 STAV SLOVENSKEJ PANTOMÍMY.....	3
1.1 Slovenskí mímovia v zahraničí.....	3
1.1.1 Milan Sládek a začiatky slovenskej pantomímy.....	3
1.1.2 Štefan Ferencz, spoluzakladateľ Famílie Flöz.....	5
1.1.3 Štefan Capko, pedagóg na HAMU.....	6
1.2 Mímovia na Slovensku.....	7
1.2.1 Miroslav Kasprzyk, zakladateľ festivalu PAN.....	7
1.2.2 Adrián Ohrádka, mím klaunom a moderátorom	9
1.2.3 Vlado Kulíšek, Dr. Klaun a mím.....	10
1.2.4 Juraj Benčík, klaun v Cirque du Soleil.....	12
1.3 Nová generácia slovenskej pantomímy.....	14
2 PANTOMÍMA V SLOVENSKOM ŠKOLSKOM SYSTÉME.....	15
2.1 Osnovy pre ZUŠ - LDO a možnosti použitia pantomímy.....	16
2.1.1 Predmet Pohybová príprava pre prvú časť 1. Stupňa...	16
2.1.2 Predmet Pohyb pre 2. časť 1. Stupňa.....	18
2.1.3 Používanie pantomímy na ZUŠ v praxi.....	19
2.1.4 Festival PAN ako motivácia.....	20

2.3 Osnovy pre Konzervatóriá - HDU a pantomíma.....	21
2.3.1 Predmet Javiskový pohyb a súvislosť s pantomímou...	21
2.3.2 Predmet Pantomíma a jeho náplň.....	22
2.3.2.1 Charakteristika predmetu.....	22
2.3.2.2 Ciele predmetu a požiadavky na zručnosti.....	23
2.3.2.3 Obsah vzdelávania podľa ročníkov.....	24
2.3.2.4 Vyučovanie pantomímy v praxi.....	25
2.3.4 Festival PAN Art pre konzervatóriá a umelecké VŠ.....	27
 2.4 Postavenie pantomímy na umeleckých vysokých školách..	29
 3 POROVNANIE VÝUČBY PANTOMÍMY V ČESKEJ	
A SLOVENSKEJ REPUBLIKE.....	32
 3.1 Český školský zákon.....	32
3.1.1 Vyučovanie pantomímy na ZUŠ.....	34
3.1.2 Pantomíma na konzervatóriách.....	35
3.1.3 katedra nonverbálneho divadla na HAMU.....	36
 4 AMIS - Asociácia profesionálnych mímov Slovenska.....	37
 Záver.....	39
 Zoznam použitej literatúry.....	42
Internet.....	42
Publikácie.....	43
 Prílohy.....	44

Úvod

Témou mojej diplomovej práce je výučba pantomímy na Slovensku. Táto téma je mi blízka kvôli môjmu zameraniu na pedagogiku a metodiku pantomímy a dlhoročnej angažovanosti na festivale PAN v Liptovskom Mikuláši. Ďalším dôvodom pre výber tejto témy je dosiaľ veľmi málo zmapovaná situácia pantomímy na Slovensku..

Mojimi zdrojmi boli primárne osobné rozhovory s pedagógmi na základných umeleckých školách, konzervatóriách a VŠMU. Tieto rozhovory mi dali lepšiu perspektívu k danej problematike a pohľad zvnútra. Čerpal som aj z osnôv pre základné umelecké školy a konzervatóriá, aby som spoznal aj oficiálnu stránku veci. Informácie o mímoch som získal z rozhovorov v médiách či z online rozhovorov, ktoré som rozposielal.

Hlavnou úlohou mojej diplomovej práce je zistiť aktuálny stav pantomímy a jej výučby na Slovensku. Nezachádzam do dávnej minulosti pretože mojim cieľom je zlepšenie aktuálnej situácie vo výučbe pantomímy a to chcem dosiahnuť poukázaním na momentálny stav, v ktorom sa pantomíma a jej vyučovanie na Slovensku nachádza. Minulosť nám v tomto smere určite môže pomôcť, ale rozhodol som sa zamerať na pálčivejšie problémy súčasnosti.

Prácu začínam stručnou rekapituláciou slovenských mímov pôsobiacich v zahraničí a následne aj na Slovensku. Nezabúdam na novú generáciu slovenskej pantomímy vznikajúcu na Katedre nonverbálneho divadla na pražskej HAMU. Tento postup volím hlavne aby som uviedol do kontextu variabilitu a vôbec existenciu prostredia súčasnej slovenskej profesionálnej pantomímy.

Ďalej v práci uvádzam zakotvenie pantomímy v zákonoch Slovenskej republiky týkajúcich sa predmetu "Pohyb" na literárno - dramatickom odbore na základných umeleckých školách a predmetu "Pantomíma" na hereckých konzervatóriách. Mapujem aj aktuálnu situáciu vyučovania pantomímy alebo pohybového herectva na vysokých umeleckých školách so zameraním na herectvo.

Dôležitým aspektom mojej práce je pokračovanie skúmania festivalu PAN v Liptovskom Mikuláši, ktorému som venoval svoju bakalársku prácu. Z môjho skúmania problematiky výučby pantomímy na Slovensku vyplynulo, že festival PAN je veľkou pomocou v šírení pojmu pantomíma a vzdelávaní mnohých mladých ľudí. Rovnako ale vzdeláva aj pedagógov, ktorí mnohokrát nevedia začleniť pantomímu do vyučovania a nevedia, ako by im mohla systematicky pomôcť. Vďaka pridruženému festivalu PAN Art už má festival PAN dosah aj na konzervatóriá a vysoké umelecké školy, pre ktoré je určený.

Na hereckých konzervatóriách je zo zákona daný vyučovací predmet pantomíma a ja som za pomoci Asociácie profesionálnych mímov Slovenska skúmal, akým spôsobom sa tento predmet na konzervatóriách naplňa. Zisťoval som kvalifikáciu vyučujúcich a náplň a kvalitu obsahu výuky pantomímy. Porovnávam tiež predmet pantomíma a javiskový pohyb, kde vzniká veľký priestor na diskusiu kvôli veľmi tenkej hranici medzi týmito dvoma pojmami.

Pre herca je pantomíma základom jeho remesla, na čo poukázal aj jeden z otcov modernej pantomímy Jean-Louis Barrault a preto som v neposlednom rade skúmal aj stav výučby pantomímy na vysokých umeleckých školách, Katedry herectva a bábkárskej tvorby v Bratislave a herectva v Banskej Bystrici.

Ďalej v práci stručne porovnávam slovenský a český školský systém z ohľadom na umelecké školy. Tieto systémy sú totiž odlišné a majú svoje výhody a nevýhody, ktoré pokrývam v jednej kapitole. Asi najdôležitejší aspekt, ktorý úzko súvisí so slovenskou pantomímou je aj Akadémia Múzických Umení v Prahe, kde sa nachádza odbor nonverbálneho divadla. Tam už dlhé roky smerujú zo Slovenska všetci tí, ktorí sa pantomíme chcú naplno venovať na profesionálnej úrovni.

V poslednej kapitole predstavím novú iniciatívu na Slovensku, ktorou je AMIS - Asociácia profesionálnych mímov Slovenska. Zmienky o asociácii pretkávajú celú prácu, ale rozhodol som sa diplomovú prácu ňou ukončiť. Zhodnotil som ciele a prácu novej asociácie, ktorá chce pomôcť pantomíme na Slovensku stať sa plnohodnotným umením.

1 STAV SLOVENSKEJ PANTOMÍMY

1.1 Slovenskí mímovia v zahraničí

1.1.1 Milan Sládek a začiatky slovenskej pantomímy

Svoje bádanie o slovenskej pantomíme začnem nevšedne, v zahraničí. Mnohí slovenskí mímovia, počínajúc tým najstarším a najskúsenejším, Milanom Sládkom, boli totiž nútení z toho či onoho dôvodu emigrovať za hranice Slovenskej republiky.

Milan Sládek (1938*), ktorý vyrastal počas druhej svetovej vojny v Streženiciach neďaleko Púchova sa už od základnej školy zaujímal o divadlo a výtvarné umenie. Vyučil sa rezbárom na Umelecko priemyslovej škole v Bratislave, kde sa naučil aj prácu s bábkami so slovenským bábkárom Miroslavom Fikarim.

K pantomíme sa dostal vďaka Kožíkovej knižke Největší z Pierotů, ktorá ho ohromila natoľko, že sa rozhodol ísť študovať herectvo a vyštudoval ho na Vysokej škole múzických umení v Bratislave pod vedením významného slovenského herca Júliusa Pántika. Sládek chcel však i po dokončení štúdia ďalej študovať pantomímu a tak sa prihlásil do Štúdia E. F. Buriana D34 , ktoré bolo prepojené s Akadémiou múzických umení v Prahe. Po Burianovej smrti štúdium opustil, aj kvôli tomu, že by musel nastúpiť do súboru Ladislava Fialku a to nechcel. Po opustení štúdia začal spolupracovať so svojim spolužiakom Eduardom Žlábkom a choreografkou Ninou Jirsíkovou a vytvorili úspešné pantomimické predstavenie Hrča.

“V roku 1960 v komédii Hrča, kde sa po prvý raz predstavila aj moja postava Kefka. Pražská kritika vtedy o mne napísala, že vytváram nový smer v pantomíme.”¹

Milan Sládek

---

¹ Akltuálne.sk: rozhovor s Milanom Sládkom pre portál aktualne.sk, Bratislava, 02. marca 2008

Po návrate na Slovensko sa zanedlho dostal do vedenia Divadelného štúdia Bratislava, s ktorým bol v osudnom roku 1968 na turné vo Švédsku. Nový režim Milana Sládka ako aj zvyšok súboru donútil napriek ich protestom emigrovať a Sládek si po pretĺkaní sa v cudzích krajinách nakoniec našiel svoj domov v Kolíne nad Rýnom. Založil tam Divadlo Kefka, podľa svojej najznámejšej postavy a získal si srdcia niekoľkých generácií kolínčanov, nemcov a eventuálne celého sveta. Okrem svojho divadla začal organizovať aj medzinárodný festival pantomímy Gaukler, na ktorom každoročne privítal hostí z celého sveta. Na konci osemdesiatych rokov však bol nútený divadlo napriek obľúbenosti a úspechom zavrieť kvôli finančnej situácii.

Vďaka tomu, že už od roku 1962 sa aktívne okrem hrania venoval aj pedagogickej činnosti, dostal od Folkwang-Hochschule v Essene čestnú profesúru a možnosť viesť oddelenie pantomímy na škole, kde aj vyučoval v rokoch 1987 až 1992.

Po nežnej revolúcii sa chcel konečne vrátiť na rodné Slovensko. Hneď ako to bolo možné tam úspešne odohral svoje predstavenia a svoj návrat zavŕšil založením Medzinárodného inštitútu pohybového divadla Aréna, kde vytvoril pantomimický súbor. S ním vytvoril sedem pantomimických predstavení a zorganizoval v Bratislave sedem ročníkov festivalu Kaukliar, ktorý bol akýmsi pokračovaním jeho festivalu v Kolíne nad Rýnom Gaukler. V roku 2002 sa unavený zo situácie v slovenskej kultúre vracia do Kolína nad Rýnom, kde pokračuje v tvorbe doteraz.

“Mímovia musia mať odvahu kráčať neobvyklými cestami. Obecenstvo musí dostať možnosť sa s pantomímou oboznamovať. Mímovia musia mať odvahu a aj podporu pracovať na jednom mieste, v stálom divadle. Musia získavať obecenstvo vysokou kvalitou a rôznorodosťou, rovnako ako bohatstvom foriem pantomímy, toho fascinujúceho umenia.”²

Milan Sládek

---

² Dongová Natalie, SND: rozhovor s Milanom Sládkom pre portál operaslovakia.sk, Bangkok, 16. mája 2016

1.1.2 Štefan Ferencz, spoluzakladateľ Familie Flöz

Kým sa Štefan Ferencz dostal k divadlu a pantomíme prešiel rôzne zamestnania ako hasič či dokonca smetiar. Jeho túžba stať sa hercom bola veľká, ale systém pre neho predstavoval veľkú prekážku na ceste za jeho cieľom.

Eventuálne sa však dostal do kontaktu s pantomímou a groteskou a začal chodiť na workshopy, tvoriť sólové výstupy či kabaret s politickou tematikou. Nakoniec sa mu podarilo aj hrať s Borisom Hybnerom v Braníckom divadle v Prahe, kde sa pravidelne konali večery pantomímy.

Po zamatovej revolúcii sa otvorila cesta na západ a Štefan Ferencz okamžite využil túto situáciu naplno a prihlásil sa na Folkwang Hochschule v nemeckom meste Essen, kde bola vtedy katedra pantomímy, ktorú v tom čase viedol Milan Sládek. Štefan Ferencz sa rozhodol skúsiť šťastie na tejto univerzite bez akejkolvek znalosti nemčiny, čo sa mu vyplatilo získal tu mnoho skúseností v oblasti pantomímy.

Získal tiež mnoho kontaktov a po štyroch rokoch štúdia úspešne jazdil s vlastným predstavením a hosťoval v mnohých ďalších predstaveniach. So svojim ročníkom tiež založili v súčasnosti veľmi známu skupinu Familie Flöz, ktorá tvorí pohybové divadlo s maskami. V tejto skupine v súčasnosti už nepôsobí.

V roku 2004 založil spolu s Nemkou Maikou Jansen duo "Pohyb's und Konzerten - mobiles theater". S touto skupinou dvoch ľudí aplikuje princíp kočovného divadla a hrajú pohybové predstavenia pre deti aj dospelých po celom Nemecku a vo svete. Ich hlavným cieľom je zabávať publikum s minimálnymi prostriedkami, čo stimuluje divákovu predstavivosť viac, ako tradičné veľké divadlá. Vo svojom divadle pracuje okrem pantomímy s prvkami grotesky, komedie dell arte, klauniády a interakciou s divákom. Divácke reakcie s obľubou zahŕňa do všetkých produkcií a vznikajú tak neopakovateľné autentické plochy, ktoré si diváci vážia.

Dlhé roky spolu s Maikou Jansen vedie na PANe dielňu Komédia - Slapstick a je aktívny v porote súťažnej prehliadky na festivale PAN a festivale PAN Art.

1.1.3 Štefan Capko, pedagóg na HAMU

Štefan Capko sa narodil v roku 1970 v Košiciach a v rokoch 1993 až 1997 vyštudoval Katedru nonverbálneho a komediálneho divadla na AMU v Prahe pod vedením Ctibora Turbu a Borisa Hybnera. Počas svojho štúdia sa dostal na stáže do švajčiarskej školy významného klauna Dimitriho Scuola teatro Dimitri a taktiež vycestoval do francúzskeho Centre National des arts du Cirque. Po štúdiu však ostal v Prahe a založil tu rodinu.

Okrem pantomímy ho vždy bavilo cirkusové prostredie, klauni a gag vo filme či divadle a tejto tématike venuje nielen svoju tvorbu, ale aj svoju pedagogickú činnosť. Už dlhé roky je totiž pedagógom na AMU v Prahe a to ako na katedre nonverbálneho divadla na hudobnej fakulte, tak na fakulte filmovej, kde vyučuje napríklad na katedre animovanej tvorby.

Asi najznámejšie predstavenie, ktoré má na svedomí je predstavenie Talíře / Taniere, ktoré režíroval Ctibor Turba a hrá v ňom okrem Štefana Capka aj Jíří "Bilbo" Reidinger. Založil tiež spolok Sacra Cirkus a pod jeho značkou tvorí nezávislé klaunské predstavenia, v ktorých obsadzuje aj bývalých študentov a absolventov katedry nonverbálneho divadla a mnohokrát v nich hrá aj sám.

Pracoval aj na mnohých predstaveniach a hlavne operách pod hlavičkou Národného divadla a to ako pohybová spolupráca. S Národným divadlom a Divadlom Bratří Formanů spolupracoval napríklad na opere Philipa Glassa Kráska a Zviera a spolupracoval aj s režisérom Jiřím Nekvasilom na Janáčkových operách Výlety páně Broučkovy a Její pastorkyně a spolupracuje aj s Národným divadlom Brno.

*"Nezávislé divadlá sú nezávislé, čo prináša svoje nevýhody, ale sú slobodné, takže je tam oveľa slobodnejšia tvorba a to ma na tom baví."*³

Štefan Capko

---

³ Bačo, Štefan: rozhovor so Štefanom Capkom pred vystúpením Taniere / Talíře, Košice, 14. 09. 2007

1.2 Mímovia na Slovensku

1.2.1 Miroslav Kasprzyk, zakladateľ festivalu PAN

Osveta pantomímy na Slovensku sa však robí veľmi obtiažne zo zahraničia a preto musím priblížiť mímov a ľudí, ktorí prinášajú povedomie o pantomíme priamo na Slovensku. Tak ako som musel začať u slovenských mímov pôsobiacich v zahraničí Milanom Sládkom, musím u mímov žijúcich na Slovensku začať s mojim otcom Miroslavom Kasprzykom.

Miroslav Kasprzyk (1962*) je v tomto ohľade dôležitý najmä pre svoj veľký vplyv na vývoj pantomímy na Slovensku od založenia festivalu PAN v Liptovskom Mikuláši, kde sa aj narodil a dodnes tam žije.

“Kým to budem organizovať, budú sem chodiť všetky (deti), ktoré majú chuť. Pokojne aj také, o ktorých máte pocit, že by ste ich na javisko nikdy neposlali. Nie je predsa cieľom urobiť z nich mímov alebo hercov. Ak sa to podarí, tak super, ale primárne chceme ukázať rôzne zážitky a radosti, ktoré im pomôžu v neskoršom živote.”⁴

Miroslav Kasprzyk

Už od roku 1986 prináša svojimi sólovými predstaveniami “Ideme od nule ku trom alebo od troch k nule”, “Atď.” a “Vlaci” pantomímu medzi ľuďmi. V roku 1991 sa stáva profesionálom a pridáva sa tak k českej pantomimickej špičke akými boli v tej dobe Boris Hybner či Ctibor Turba. Začína tiež tvoriť pravidelné večery plné humoru a pantomímy “MIM show”, ktorú v pravidelných intervaloch raz za mesiac tvorí v rodnom Liptovskom Mikuláši dodnes a k tomu pridáva mimoriadne “MIM show” v ďalších mestách a na rôznych akciách.

---

⁴ Sudor, Karol: rozhovor s Miroslavom Kasprzykom pre portál SME Kultúra, Liptovský Mikuláš, 30. 11. 2009

Jeho pedagogický prínos slovenskej pantomímy začína v roku 1988, kedy zakladá "Štúdio Pantomímy Kasprzyk" zložené z detí a mládeže nadšenej pre pantomímu. V Štúdiu učí nonverbálne herectvo, pantomímu či improvizáciu a tvorí s deťmi ich vlastné pantomimické etudy a predstavenia. Jeho pedagogický systém sa odráža od hry a zábavných prvkov pantomímy ako poľa nekonečných možností, ktoré limituje len predstavivosť herca a diváka. Štúdio pantomímy sa rozrastá a eventuálne si zachováva osem až desať stálych členov.

Najväčší pedagogický prínos je však určite Festival PAN, kde okrem Miroslava Kasprzyka, učia pantomímu a iné pohybové dielne, mnohí ďalší lektori zo Slovenska, Čiech i ďalších zemí Európy. S účasťou medzi 200 a vyše 400 mladých ľudí, účastniacich sa workshopov každý rok, je počet pantomímou zasiahnutých ľudí ohromný.

Okrem základných umeleckých škôl dostali na PANE posledné dva roky priestor ukázať svoje nonverbálne či pantomimické schopnosti aj konzervatóriá a umelecké vysoké školy, a tak sa Miroslavovi Kasprzykovi spolu s Evou Ohradňanovou darí osloviť viac mladých, nádejných profesionálnych hercov, ktorí majú šancu zistiť aká dôležitá je pre herca pantomíma.

Miroslav Kasprzyk učí pantomímu na Cirkevnom konzervatóriu v Bratislave vyše 10 rokov, a na súkromných konzervatóriách PINK HARMONY vo Zvolene a na Súkromnom tanečnom konzervatóriu v Liptovskom Hrádku. Pantomímu vyučuje aj na workshopoch pre hercov a šermiarov, na Letavách, na Letnom divadelnom tábore pre deti a mládež pri Banskej Štiavnici a samozrejme na Festivale PAN, kde vyučovať začal v roku 1994.

Je spoluzakladateľom a šéfom Asociácie profesionálnych mímov na Slovensku AMIS. Taktiež je členom a zástupcom pre Slovensko v inštitúcii FEM, Federácii Európskeho Mimu, ktorá organizuje putovný festival My Mime a má ciele podobné slovenskej asociácii AMIS s celoeurópskym presahom.

1.2.2 Adrián Ohrádka, mím klaunom a moderátorom

Narodený v roku 1974, k pantomíme sa dostal cez festival DIV v Trnave, kde videl hrať Miroslava Kasprzyka svoje pantomimické etudy, čo ho dostalo a inšpirovalo k tomu to skúsiť. Keďže možnosti vzdelávať sa v pantomíme na Slovensku boli obmedzené, nezostalo mu nič iné, ako skúšať si to, čo videl sám a je, ako hovorí, “samouk a samorast”⁵.

“Už na ZŠ som vedel spolužiakom zahrať takú ilúziu skla v okne, že sa skoro spolužiak dorezal.”⁶

Adrián Ohrádka

Na festivale PAN 98' absolvoval dielňu žonglovania pod vedením českého lektora žonglovania a klaunérie, Karla Praisu. Workshop ho povzbudil smerom, ktorým sa chcel ďalej vydať v umení a svoje základy žonglovania tak obohatil a hneď aj použil v inscenácii J. B. Ivana “Dvaja”, ktorú skúšali v jeho rodnej dedine Bánov, v ktorej si zahral úlohu Maura.

V súčasnosti sa venuje širokej škále divadelných aktivít. Tvorí a hrá klauniády, pouličné produkcie, kabarety pre dospelých, jarmočné divadlo, neverbálne performance pre dospelých a momentálne tiež pripravuje stand-upovú show, pouličné performance a medzičasom stavia klaunskú a cirkusovú mini-maringotku.

Vďaka PANu, kde začínal ako účastník a dodnes pokračuje ako obľúbený moderátor celého festivalu, sa spoznal s kolegami, ktorí ho posúvali v ceste za umením a aj v súčasnosti považuje PAN za miesto, kde je jeho “inšpiratívna a motivujúca rodina”.⁷

---

⁵ Kasprzyk, Tomáš: z dotazníku pre Adriána Ohrádku, Liptovský Mikuláš, 21. 3. 2017

⁶ Kasprzyk, Tomáš: z dotazníku pre Adriána Ohrádku, Liptovský Mikuláš, 21. 3. 2017

⁷ Kasprzyk, Tomáš: z dotazníku pre Adriána Ohrádku, Liptovský Mikuláš, 21. 3. 2017

2.3 Vlado Kulíšek, Dr. Klaun a mím

Narodil sa a vyrastal v Plzni (1960*), kde sa od mala venoval hre na husle, recitácii či spevu, no k pantomíme sa dostal až na Vysokej vojenskej škole, kedy sa naučil chôdzu na mieste a ťahanie lana. Svojimi prvými pantomimickými technikami a krátkymi etudami začal baviť svojich spolužiakov a neskôr s nimi chodil na armádne súťaže.

Ako mnohých iných mímov, aj Vlada Kulíška nadchla pantomíma naplno až po tom, čo prečítal knižku „Najväčší z Pierotov od Františka Kožíka. Po jej prečítaní chodieval na letné školy pantomímy a venoval sa svojej vášni ešte viac.

Po ukončení štúdií sa presťahoval do Považskej Bystrice, kde sa zoznámil so svojou manželkou a pri hľadaní ideálneho zamestnania vystriedal niekoľko pozícií v armáde. V roku 1991 odišiel z armády a začal sa žiť ako profesionálny mím. Armáda mu okrem renty, po jej opustení, darovala aj priateľstvo s klavíristom Radkom Michalkom, s ktorým slúžil a dodnes s ním spolupracuje a odohral vyše 5000 predstavení pod názvom Theatre FORTISSIMO. Popri hraní svojich sólových vystúpení založil aj umeleckú agentúru KVART, pod ktorou organizuje rôzne kultúrne podujatia. Založil napríklad festival divadiel jedného herca Sám na Javisku, spoluzaložil Trenčiansky Jazzový festival, či Klub priateľov vážnej hudby.

Venuje sa tiež nepočujúcim a jeho benefičný koncert Počuť srdcom, ktorý organizuje pod rovnomennou nadáciou mal v roku 2016 už 23 rokov.

„Vzniklo to tak, že som často hrával pre nepočujúcich. V tom čase bolo veľa benefícií, ale na všetkých účinkovali len speváci. Nepočujúci z toho veľa nemali. Tak som vymyslel program aj pre nich.“⁸

Vlado Kulíšek

---

⁸ Život.sk, rozhovor s Vladom Kulíškom pre portál život.sk, Trenčín, 29. 4. 2010

Bol pri založení a od roku 2003 je umeleckým šéfom fondu Dr. Klaun, ktorý sa venuje organizovaniu divadelných predstavení pre dlhodobo choré a opustené deti v ústavoch, nemocniciach, či sociálnych zariadeniach. Od roku 2011 spolupracuje aj s medzinárodnou humanitárnou organizáciou The Onennes - Heart - Tears and Smiles, s ktorou pomáhal chorým, opusteným či postihnutým deťom v Japonsku, Vietname, Malajzii, indonézií a Rusku.

„To isté predstavenie môžeme hrať aj pre prváčikov, aj pre dospelákov. Jediný rozdiel je, že dospelí reagujú o čosi neskôr. Ťahám ľudí vždy na javisko k sebe, zapájam ich do predstavenia. Dospelí sa boja, majú predsudky, ale deti nie. Keď dospelí zabudnú na vek a stanú sa opäť deťmi, tak je to fajn, vtedy som nadšený.“⁹

Vlado Kulíšek

Vlado Kulíšek odohral mnoho svojich predstavení aj na festivale PAN, kde inšpiroval svojou špecifickou prácou s živým hudobníkom, ktorý ho doprevádza na klávesy a nápaditosťou, napríklad pri využívaní popolnice ako rekvizity vo svojom predstavení Smetiak.

Svojou angažovanosťou v pomoci znevýhodneným skupinám na Slovensku a na celom svete a svojím presvedčením o univerzálnosti pantomimického vyjadrenia je príkladom, ako sa dá pomáhať a aký ďaleký dosah môže mať pantomíma na ľudí.

---

⁹ Život.sk, rozhovor s Vladom Kulíškom pre portál zivot.sk, Trenčín, 29. 4. 2010

1.2.4 Juraj Benčík, klaun z Cirque du Soleil

Narodený v Trnave (1967*) sa dostáva k umeniu v detstve cez umelecký prednes, či folklórne súbory a amatérske divadlo. Po gymnáziu úspešne absolvoval herectvo na VŠMU v Bratislave a pokračoval v kariére profesionálneho umelca.

Po škole sa dostal na viaceré zaujímavé umelecké a manažérske pozície. Pracoval ako umelecký šéf zvolenského Divadla J. G. Tajovského, ale aj v Divadle na rázcestí v Banskej Bystrici. Bol asistentom riaditeľa v bratislavskom divadle Aréna, ktoré založil a viedol Milan Sládek, po jeho návrate na Slovensko. Moderoval rannú reláciu televízie Markíza Teleráno a neskôr robil dramaturga v podobnom formáte v národnej televízií. Pôsobil aj v bratislavskom divadle a.h.a., v ktorom viedol štúdio pantomímy.

K pantomíme ho pritiahlo aj stretnutie s Milanom Sládkom, s ktorým hral v niekoľkých pantomimických projektoch. Po nadobudnutých skúsenostiach sa pustil aj do tvorby vlastných projektov založených na pantomíme.

Najväčším skokom v jeho živote bol úspech na konkurze do Cirque du Soleil v Prahe, na postavu bieleho klauna v predstavení Corteo. S predstavením precestoval kus sveta a pantomimickú postavu bieleho klauna zahral vyše 200 krát v rámci šiestich mesiacov, a to vždy pred cca 2500 divákmi.

“Stále sa nájde kopa detailov, ktoré musím zdokonaľiť. Nielen, čo sa týka vnútorného prežívania postavy, ale aj veci súvisiace s technikou pohybu, hlasu alebo javiskového vyjadrovania. Každý herec by si mal vyskúšať vžiť sa do svojej postavy aj po stej, päťstej či tisícej repríze. Myslím si a dúfam, že sa preto nikdy nezačnem nudiť.”¹⁰

Juraj Benčík

---

¹⁰ Život.sk, rozhovor s Jurajom Benčíkompre portál život.cas.sk, 28. 1. 2011, Bratislava

V Cirque du Soleil, mal okrem pantomímy aj výstupy s textom v rôznych jazykoch a musel sa naučiť aj nové akrobatické prvky ako chodenie po lane dolu hlavou vo veľkej výške. Okrem nových dovedností na javisku, sa musel naučiť aj novým zručnostiam mimo neho. Po tom ako make-up-ový umelec navrhne make-up, alebo pantomimickú masku pre umelca v Cirque du Soleil, každý umelec dostane podrobný popis aj s foto-dokumentáciou, ako dosiahnuť tej-ktorej masky a musí sa tento postup naučiť, čo môže trvať aj 20 hodín čistého času, ako v prípade Juraja Benčíka.

Po návrate z Cirque du Soleil na Slovensko sa Juraj Benčík venoval umeniu i politike a taktiež učeniu pantomímy, ktorú vyučoval na Štátnom konzervatóriu v Bratislave, Súkromnom konzervatóriu v Prešove a v Banskej Bystrici.

Je spoluzakladateľom nového divadla “divadlo KOMIKA”, kde trefne pridávajú dĺžku do zaužívaného slova “divadlo”, čím sa chcú priblížiť významu anglického slova “show”, či nemeckého “schauspiel”, kde je dôraz na pozeranie alebo divanie sa.

Momentálne je aj v Asociácii profesionálnych mímov na Slovensku AMIS, kde dostal úlohu starať sa o marketing a propagáciu asociácie a pantomímy na Slovensku.

1.3 Nová generácia slovenskej pantomímy

Vďaka festivalu PAN a jeho dlhoročnej spolupráci s pražskou Akadémiou Múzických Umení, kde sídli katedra nonverbálneho divadla, zlákala katedra mnoho pohybovo nadaných Slovákov, ktorí začínajú tvoriť novú generáciu slovenských mímov. Je to jediná katedra svojho druhu v strednej európe na štátnej škole, kde môžu Slováci bez jazykovej bariéry študovať pantomímu, ako prakticky, tak aj teoreticky a môžu sa vydať na profesionálnu dráhu v pohybovom divadle, či šíriť osvetu o súčasnej pantomíme.

Momentálne zostáva väčšina absolventov v Prahe a na Slovensko sa nevracajú. Praha totiž ponúka viac možností na tvorbu, realizáciu a lepšie zázemie ako Bratislava, či iné slovenské mesto, kde je podpora zo strany miest, VÚC alebo štátu cez ministerstvo kultúry menej dostupná. Do tejto novej generácie zaraďujem čerstvých absolventov, ešte študujúcich a ďalších, ktorí sa pantomíme naplno venujú.

Začnem od aktívnych členov asociácie AMIS, kde sa okrem mňa pridali aj Lukáš Šimon, ktorý je absolventom HAMU a momentálne pracuje na katedre ako tajomník a pedagóg pantomímy a telesného mimu.

Ďalej je to Valéria Daňhová, ktorá je absolventkou HAMU, hrá v niekoľkých pantomimických predstaveniach a učí tanec na ZUŠ. Anna Korba-Vanacká študuje HAMU, je súčasťou úspešných absolventských predstavení, vyučuje a vedie tanečnú školu. Absolventka HAMU Barbora Debnárová sa venuje skôr experimentálnemu pohybovému divadlu, ale hrala vo viacerých pantomimických predstaveniach v rámci školy. Najnovší Slováci na HAMU sú Andrej Lyga a Simona Rozložníková, ktorí pracujú na svojej profesionalizácii.

Jedným z najvýraznejších slovenských mímov v Prahe je Anton Eliaš, ktorý síce opustil HAMU predčasne, ale nadviazal spoluprácu najmä s Radimom Vizváry a hrá poväčšine pohybové role v operách v českom Národnom divadle, no hrá a tvorí aj autorské pantomimické etudy a predstavenia.

2 PANTOMÍMA V SLOVENSKOM ŠKOLSKOM SYSTÉME

Pantomíma, ako taká, nie je zadefinovaná ako nástroj v osnovách pre základné umelecké školy - literárno-dramatický odbor. Keď sa však bližšie pozrieme na ciele tohto odboru, alebo budeme brať žiakov na tomto odbore ako budúcich hercov, ktorí budú pokračovať na konzervatóriách a umeleckých vysokých školách, zistíme veľké možnosti použitia pantomímy v ich profesnom rozvoji.

Keďže percento detí, ktoré sa v budúcnosti nebudú venovať herectvu po absolvovaní základnej umeleckej školy a budú nadobudnuté znalosti používať skôr vo svojom súkromnom, či profesnom - nehereckom živote, je určite vyššie, beriem do úvahy aj benefity pantomímy pre bežný život.

Na konzervatóriách je situácia s pantomímou už odlišná. Pantomíma je v osnovách pre konzervatóriá - hudobno-dramatické umenie pre tretí a štvrtý ročník v dotácií jedna vyučovacia hodina (45 minút) týždenne, čo nie je dostačujúce ani z môjho pohľadu a ani z pohľadu pedagógov vyučujúcich tento predmet, ktorí sa v odbore pantomímy aspoň trochu vyznajú.

Príbuzným predmetom na konzervatóriách - HDU, na ktorý pantomíma nadväzuje, je predmet javiskový pohyb. Tento predmet je zadefinovaný ako *“predmet odbornej umeleckej a umelecko-pedagogickej prípravy, zameraný na pohybovú stránku hercovej tvorby na javisku”*¹¹, čo úzko korešponduje s definíciou pantomímy či nonverbálneho divadla.

Na umeleckých vysokých školách na Slovensku, kde sa vyučuje herectvo, predmet pantomíma neexistuje a zastúpenie má maximálne v už spomínanom predmete Javiskový pohyb. Výnimkou je katedra bábkárskej tvorby, kde je v rámci predmetu Herecké techniky, jeden semester venovaný pantomíme. Tento predmet zastrešuje Dušan Musil, ktorý význam pantomímy pre bábkohercov úspešne presadil.

---

¹¹ PRÍLOHA Č. 1 K ŠTÁTNEMU VZDELÁVACIEMU PROGRAMU PRE KONZERVATÓRIÁ V SR, UČEBNÉ OSNOVY KONZERVATÓRIUM HUDOBNO-DRAMATICKÉ UMENIE, strana č. 90

2.1 Osnovy pre ZUŠ - LDO a možnosti použitia pantomímy

2.1.1 Predmet Pohybová príprava pre prvú časť 1. stupňa

Tento predmet na literárno-dramatickom odbore v prvom a druhom ročníku pripomína v osnovách v "Obsahových štandardoch" predmetu viac telesnú výchovu na základnej škole než umeleckú pohybovú prípravu. Pri dnešných nedostatkoch telesnej výchovy na základných školách a pripravenosti detí na akýkoľvek pohyb je pochopiteľné, že aby žiaci mohli vykonávať pohyb na javisku, musia niekde získať základné pohybové návyky. Okrem správneho držania tela a starania sa o svoj pohybový aparát, by sa tu žiaci mali naučiť aj základné akrobatické cvičenia ako kotrmelce a neskôr vytvoriť jednoduchú dramatickú akciu.

Už pri týchto základných pohybových návykoch sa dajú aplikovať základy pantomímy a pri dostatočnom vzdelaní učiteľov alebo predefinovaní obsahových štandardov predmetu. K nadobudnutiu výkonových štandardov by sa mohli použiť cvičenia z pantomímy, ktoré okrem správneho držania tela, prinášajú už od začiatku aj priestorové cítenie a môžu v sebe narozdiel od gymnastických cvičení niesť dramatickú akciu.

Deti sa tu majú naučiť najmä správne držaniu tela a napätiu a uvoľneniu, čo sú základné princípy pantomímy a snád' s výnimkou tanca je pantomíma na rozvíjanie týchto návykov v umení, či mimo neho z môjho pohľadu najvhodnejšia.

*"Akonáhle dostanú slovo do pusy, tak je koniec hereckej tvorbe, pretože idú len po texte. Oveľa silnejšie je vytvárať obrazy a zobrať im tú reč. To je aj pôsobivejšie a naučia sa, že nie len pekne a zaujímavo povedať vetu je to najdôležitejšie."*¹²

Marica Harčariková

---

¹² Kasprzyk, Tomáš: rozhovor s Maricou Harčarikovou, 31. 3. 2017, Košice

V treťom ročníku sa predmet mení jednoducho na "Pohyb" a deti majú začínať pracovať v malých skupinách a uvedomovať si, kde sa v priestore nachádzajú pri pre/podliezaní partnera. Tu sa opäť ponúka "mime corporeal" a jeho detailne rozpracované cvičenia, ktoré napĺňajú výkonové štandardy predmetu aj s dramatickým presahom.

Obsahové štandardy štvrtého ročníku sa zameriavajú hlavne na akrobáciu a to rozvoj predošlých dovedností a prípravu na stojky. Výkonový štandard "jednoduchá tanečná hra so spevom" sa má doceliť naučením sa polky a valčíku, kde si myslím, že by bolo vhodnejšie použiť skôr abstraktnú pohybovú improvizáciu so základnými prvkami tanečnej improvizácie ako je "odtláčanie sa" od zeme alebo "naťahovanie sa" do priestoru, ktoré sa používajú ako v pantomíme, tak aj v inej hereckej akcií.

Naučením sa abstraktnej pohybovej improvizácií si deti lepšie prepoja, upevnia a rozvinú všetky nadobudnuté znalosti. Budú môcť bez obmedzenia využiť všetky pohybové či akrobatické prvky do hudby, alebo s hovoreným textom a dosiahnu toho jedine aktívnym a správnym držaním tela. Tento spôsob dá učiteľom možnosť poskytnúť žiakom konečné prepojenie všetkých znalostí z daného predmetu samostatne, s partnerom, či v skupinách. Žiaci budú mať možnosť sami pochopiť a prepojiť podľa individuálnych možností všetko, čo sa naučili.

Spoločenské tance majú v divadle a pohybe určite svoje miesto, ale osobne by som ich zaradil buď ako zaujímavosť, alebo v prípade použitia v rámci nacvičovanej hry. V tom prípade by som neobmedzoval naučenie sa daného spoločenského tanca len na postavy, ktoré ho budú v hre predvádzať, ale rozšíril by som jeho učenie na celú skupinu v rámci cvičenia koordinácie konkrétneho pohybu a reči.

Abstraktnú pohybovú improvizáciu využíva súčasná pantomíma, súčasný tanec, tanečné divadlo, fyzické divadlo, ale aj nový cirkus a performance a mnohé ďalšie múzické umenia dnešnej doby. Je preto dôležité, aby výučba pohybu šla s dobou a aby budúci performer akéhokoľvek žánru, mali základné povedomie o používaných technikách a základných procesoch tvorby, akým je aj pohybová improvizácia.

2.1.2 Predmet Pohyb pre 2. časť 1. stupňa

V prvom ročníku sú výkonové štandardy totožné s tými z posledného ročníku prvého stupňa. Staršie dieťa, ktoré sa prihlási na ZUŠ, bez absolvovania prvého stupňa, tak má možnosť dobehnúť svojich spolužiakov pretože je možnosť, že ako starší nadobudne tieto schopnosti rýchlejšie vďaka vyvynutejšej koordinácii.

Výkonové štandardy druhého ročníku vyžadujú pohybový tréning, kde by mali nadobúdať čím ďalej, tým väčšiu kondíciu a telesnú pripravenosť. Vyžadujú tiež obratnosť, koordináciu s predmetom a ľudové tance. Na prvé dva spomínané, sú v obsahovom štandarde akrobatické cvičenia, ako kotúl letmo či premet bokom, čo je dobré, ale opäť môžeme použiť celú škálu cvičení mimu corporeal či imaginárnej pantomímy alebo zvyšovanie náročnosti v pohybových improvizáciách.

Ľudový tanec, ako kultúrne dedičstvo Slovenska, ale aj ako koordinácie náročné fyzické cvičenie, je určite správnu voľbou na rozšírenie obzoru žiakov, no opäť je mnoho možností ako ho preniesť do dnešnej doby a spojiť ho dramaticky s pantomímou, ako to urobili napríklad Valéria Daňhová s Barborou Debnárovou v predstavení "Chlieb náš každodenný". Dá sa ale osviežiť aj súčasným tancom, alebo iným divadelným tvarom, v čom môžu učiteľovi pomôcť postrehy žiakov samotných.

Požiadavky sa v treťom ročníku moc nemenia. Žiaci sa majú zdokonaľovať v predošlých aktivitách, či pridať k ľudovým tancom spev. V rozširovaní akrobatických zručností sa dostávame k stojke, čo by mali žiaci po precvičovaní správneho postavenia tela a zpevňovania centra s použitím pantomímy a mimu corporeal zvládať výrazne lepšie.

Posledný ročník už nerozširuje, ale zhrňuje schopnosti, ktoré má žiak ovládať. Učiteľ by mal ale naďalej zvyšovať náročnosť tréningu. Ľudový tanec sa mení na súčasný so spevom a pridáva sa zvládnutie pohybu v súlade s absolventským predstavením. V akrobacií by ale učitelia stále mali vedieť kam sa môžu so šikovnejšími žiakmi uberať. V kategórii cvičení na obratnosť a koordináciu môžu naďalej využívať stále komplexnejšie cvičenia z oblasti pantomímy a pohybového divadla, ktorých je dosť.

2.2 Používanie pantomímy na ZUŠ v praxi

“Je škoda, že na VŠMU nevznikla katedra dramatickej výchovy ako v Prahe (na DAMU), pretože tam sa vyučujú všetky tieto predmety, pohybová výchova, herecká výchova a ešte aj pedagogika. Všetky hry, cvičenia, metódy, ktoré tu postrádajú učitelia ZUŠky.”¹³

Marica Harčariková

Z môjho slovného prieskumu medzi pedagógmi na základných umeleckých školách na Slovensku, ktorí sa pravidelneúčastnia festivalu PAN, vyplýva stále veľká neistota pri aplikovaní pantomímy do ich pohybovej výučby. Pedagógovia poznajú pantomímu a jej mnohé podoby len vďaka festivalu PAN. Väčšina sa s pantomímou predtým, ako začali chodiť na festival, nestretla. Po absolvovaní festivalu si pedagógovia uvedomili rozsah a dôležitosť pantomímy pre herecké umenie a vyjadrenie, ako aj pre svoju vlastnú výučbu na základných umeleckých školách.

Je bežnou praxou, že pedagógovia dajú na festivale deti do rôznych dielní a po návrate domov si navzájom žiaci ukazujú, čo sa kde naučili. Pedagógovia majú možnosť absolvovať ktorúkoľvek z dielní, ale často si vyberajú dielňu im určenú, ktorá býva akreditovaná ministerstvom kultúry a učitelia sa tak vzdelávajú aj v oficiálnom slova zmysle.

Dielne pre pedagógov sú každý rok zamerané na niečo iné, ale mnohokrát sa sústreďujú na režijnú či dramaturgickú prácu pri tvorbe predstavení a pohybových etud. Na 23. ročníku festivalu PAN dielňu viedla Marica Harčariková pod názvom “Dramatická hra - improvizácia”, kde s ostatnými pedagógmi hrala pohybovo - improvizčné dramatické hry, ktoré môžu použiť v predmete “Dramatická hra”.

V praxi sa teda pedagógovia na hodinách Pohybu snažia zaraďovať pantomímu, tak ako najlepšie vedia po absolvovaní workshopov na festivale PAN, ale nemajú presnú metodiku, z ktorej by mohli pri výučbe vychádzať a pomohla by im obohatiť hodiny.

---

¹³ Kasprzyk, Tomáš: rozhovor s Maricou Harčarikovou, 31. 3. 2017, Košice

2.2.1 Festival PAN ako motivácia

Napriek tomu, že výučba pantomímy na slovenských ZUŠkách nie je nijak metodicky zakotvená, Festival PAN dokáže namotivovať pedagógov a najmä žiakov. Tvorí nonverbálne etudy a predstavenia nad rámec osnov a niekedy aj hodinovej dotácie predmetov na literárno-dramatických odboroch.

Pedagógom dáva festival dostatok nástrojov a motivácie, aby sa každoročne na svojich hodinách venovali nonverbálnemu divadlu a pantomíme, a vlastne aj pre nich mnohokrát neprebádaným vodám režirovania a práce v tomto umení.

Hlavným motorom festivalu a jeho mladých účastníkov je inšpirácia. Inšpirácia z množstva vedomostí nadobudnutých na workshopoch, z predstavení profesionálov alebo študentov HAMU. V neposlednom rade sú inšpirovaní z výkonov ich rovesníkov, ktorí idú na PANE s kožou na trh, pretože je každý na inej úrovni a používa iný štýl pantomímy.

Po festivale majú deti na ZUŠkách chuť ďalej sa zlepšovať v pantomíme a nonverbálnom divadle a niekedy so svojim nonverbálnym predstavením, ktoré vytvorili na festival pokračujú na okresné, krajské alebo až celoštátne prehliadky. Z úspechov na PANE, či na ďalších prehliadkach, vyplýva motivácia rovnako, ako keď si žiadnu cenu neodnesú. Hlavnou motiváciou je totiž rodinná atmosféra festivalu, možnosť zlepšiť sa v hereckom prejave a zabaviť sa s ďalšími nádejnými divadelníkmi a umelcami.

Kvôli všetkým týmto a iným dôvodom, deti každoročne prosia svojich pedagógov na základných umeleckých školách, ktoré sa festivalu PAN účastnia pravidelne, aby vytvorili nonverbálne predstavenie či etudy a vybavili s vedením škôl účasť na festivale, čo je niekedy aj pre finančné dôvody náročné. Napriek tomu sa festivalu účastnia niektoré ZUŠky pravidelne vyše desať rokov a slovo o festivale sa rozširuje a láka ďalšie a ďalšie základné umelecké školy na Slovensku a pomaly aj v Čechách.

2.3 Osnovy pre Konzervatóriá - HDU a pantomíma

2.3.1 Predmet Javiskový pohyb a súvislosť s pantomímou

Javiskový pohyb na konzervatóriách má pripraviť herca po pohybovej stránke v jeho budúcej profesii. Podobne ako u predmetu Pohyb na základných umeleckých školách sa do predmetu Javiskový pohyb pantomíma hodí. Aj Filip Hajduk v rozhovore spomína, že keď dostal pri učení otázku, aký bude rozdiel v hodinách Javiskového pohybu a hodinách pantomímy odpovedal, že to nevie popísať a možno ten rozdiel spoznajú a možno nie. Pantomíma ako základ herectva totiž podľa môjho názoru a minimálne aj názoru Filipa Hajduka je javiskovým pohybom herca. Základom je u oboch "byť tu a teraz" a myslenie na javisku.

Ciele predmetu v osnovách pre konzervatóriá sú skoro totožné s osnovami pre predmet Pantomíma, ktoré som podrobne skúmal v nasledujúcej kapitole s tým rozdielom, že slovo "pantomíma" je prepísané na "javiskový pohyb".

V obsahu vzdelávania už nájdeme jasné rozdiely medzi predmetmi, ale ešte jasnejšie spojitosti medzi týmito dvoma pojmami. Môžem vybrať niekoľko bodov, ako "Kultúra a estetika pohybového prejavu, Uvoľnenosť a prirodzená logika fyzického prejavu vychádzajúca zo situácie, Zaobchádzanie s javiskovým priestorom, Pestovanie pozorovacej schopnosti, Prvky divadla – rituál, umocnenie gesta, Kultivovanosť pohybového prejavu, Dynamika pohybu – v chôdzi, v behu – fyzické napätie, plastičnosť pohybu, Členenie pohybu, pohybovej frázy, Rytmus akcie." ¹⁴

Tieto body majú jasnú spojitosť s pantomímou a technicky sú základmi pre pantomímu a nonverbálne divadlo. Každý profesionálny mím by mal tieto body ovládať a mím s pedagogickými schopnosťami by mal byť schopný metodicky ich spracovať do zmysluplného učiva. Tento predmet by mal pripraviť študentov po pohybovej stránke na tvorbu na javisku, ale rozhodne by nemal byť oddeľovaný od pojmu, či predmetu Pantomíma a chápaný ako jej neoddeliteľná súčasť.

---

¹⁴ UČEBNÉ OSNOVY, KONZERVATÓRIUM, HUDOBNO-DRAMATICKÉ UMENIE, str. 91

2.3.2 Predmet Pantomíma a jeho náplň

V osnovách sa pantomíma nachádza v treťom a štvrtom ročníku štúdia. Dotácia predmetu je jedna hodina týždenne, čo dohromady činí celkovo 158 hodín. V tejto dotácii by mal pedagóg podľa osnov študentov oboznámiť ako s praktickou, tak aj s teoretickou zložkou pantomímy, čo je podľa pedagógov, s ktorými som viedol rozhovor nereálne, či nemožné kvôli širokému záberu a bohatej histórii pantomímy.

2.3.2.1 Charakteristika predmetu

Tento predmet by mal podľa charakteristiky v osnovách nadväzovať na predmety tanec a javiskový pohyb. Mal by obsahovať aj metodiku a didaktiku k vyučovaniu základov pantomímy a “nevyhnutným predpokladom pri študovaní” je niekoľko hodinová samostatná umelecká príprava nad rámec daných hodín, bez ktorej je podľa osnov napredovanie “vylúčené”. Študent nemá len absolvovať niekoľko hodinový fyzický tréning, ale aj “náročnú duševnú činnosť”.¹⁵

Táto charakteristika pantomímy, ako predmetu na konzervatóriu, je veľmi zaujímavá. Považujem za zvláštne, že je rozšírená o pedagogické zručnosti v odbore pantomímy, pretože sa študenti, v tak málo dotovanom predmete, ledva naučia ako pantomímu použiť pre seba a zľahka sa ju naučiť. Absencia vyššej dotácie predmetu je ospravedlnená požadovanou niekoľko hodinovou samostatnou prácou a tréningom študentov. Pri časovej vyťaženej a náročnosti štúdia na konzervatóriu a reálnom vnímaní vykonávania akejkoľvek samostatnej práce študentmi, vo svojom mále voľného času, považujem takto nastavené podmienky výučby za nedostačujúce.

“ Prišla som do tretieho a štvrtého ročníka (na Súkromnom konzervatóriu v Prešove) a nič nevedia, neviem ani odkiaľ začať. Nemám čas ísť úplne od tých základov a je to veľmi ťažké a sú na to len dve hodiny (týždenne) na to. To sa nedá stihnúť.”¹⁶

Marica Harčaríková

---

¹⁵ UČEBNÉ OSNOVY, KONZERVATÓRIUM, HUDOBNO-DRAMATICKÉ UMENIE, str. 93

¹⁶ Kasprzyk, Tomáš: rozhovor s Maricou Harčaríkovou, 31. 3. 2017, Košice

2.3.2.2 Ciele predmetu a požiadavky na zručnosti

Ciele predmetu sú v skratke zlepšenie fyzickej pripravenosti vo všetkých smeroch, práca s rytmom a dynamikou a rozvoj tvorivosti, fantázie či umeleckého cítenia. V požiadavkách na vedomosti, zručnosti a spôsobilosti, už nájdeme konkrétnejšie znalosti, ktoré musia študenti nadobudnúť. Študent by mal z teoretického hľadiska poznať odbornú terminológiu a históriu pantomímy. To je momentálne pre pedagógov tohto predmetu, kvôli nízkej hodinovej dotácii, odsunuté na posledné miesto a s históriou pantomímy pracujú skratkovito a skôr ako so zaujímavosťou.

V praxi by sa mali naučiť používať pohybové techniky pantomímy na javisku a pohybovú kultúru a fyzickú kondíciu z týchto hodín uplatňovať na ostatných predmetoch. Študent má mať pozitívny vzťah k pantomíme a vnímať ju ako prostriedok uplatnenia sa v budúcnosti a má sa zdokonaľovať v tanečnom prejave. Má tiež získať fyzickú a psychickú kondíciu a vypestovať si prísnu disciplínu. Okrem toho všetkého ešte musí držať krok s dobou, sledovaním trendov v tanci, hudbe a ďalších oblastiach populárnej kultúry.

Vyššie uvedené požiadavky na praktické zručnosti sú opäť trochu zmätené. Považujem samozrejme za vhodné a trefné, aby študenti vedeli používať pohybové techniky pantomímy na javisku. Tento bod považujem za gro toho, čo by sa mali študenti naučiť, pretože v tejto formulácii vnímam integráciu pantomímy do herectva. Spolu s ďalším bodom o uplatnení sa na základe pantomímy v budúcnosti je tu jasne zadefinovaná dôležitosť a postavenie pantomímy, ako pevného základu herectva ako takého.

Zdokonalenie sa v tanečnom prejave, by som predefinoval na pohybový alebo fyzický prejav, pretože nie všetok pohyb je tanec, no na pantomimických základoch sa dá samozrejme zlepšiť aj v tanečnom prejave. Nemám však dojem, že je to vhodne definovaná požiadavka k tomuto predmetu.

Získať fyzickú a psychickú kondíciu a k tomu ešte prísnu disciplínu je v tomto modeli výučby podľa môjho názoru nemožné. Je k tomu totiž potrebná určitá pravidelnosť a väčšie časové nároky. Keď to prirovnám k športu, tak nikto nedosiahne tieto požiadavky tým, že bude raz do týždňa cvičiť 15 minút, čo je maximum času, ktoré môže pedagóg pri vyučovaní 45 minútových hodín venovať adekvátnemu tréningu.

K tomu musí študent ešte aj sledovať trendy v populárnej kultúre, ktorá s pantomímou súvisí len minimálne a nie je tam zadané, že by mal sledovať pantomimické, pohybové či fyzické divadlá. Nie je spomenutý ani nový cirkus, ktorý je s pantomímou úzko prepojený a študent musí všetky tieto žánre hľadať v tanci.

2.3.2.3 Obsah vzdelávania podľa ročníkov

Tretí ročník s dotáciou jedna hodina týždenne, čo činí 33 hodín pantomímy dohromady má obsahovať kompletne štúdium histórie pantomímy od antiky až po súčasnosť. Z techník sú v osnovách rozpísané základy pantomímy od Decrouxa, ako rozdelenie tela na jednotlivé pohyblivé časti, dekompozícia pohybu a fix pointy.

V štvrtom ročníku je pri rovnakej dotácii celkovo už len 30 hodín pantomímy. Mízne nám teoretická časť výučby, ktorá by už mala byť zvládnutá a sústredenie je zamerané na rozvíjanie pantomimických techník. Osnovy obsahujú opis techník imaginárneho priestoru a predmetov štýlu Marceau vrátane stavby jeho sólových etud a použitie týchto znalostí pre tvorbu vlastných etud na vlastných nápadoch.

Takýto obsah predmetu je podľa môjho názoru možné docieľiť jedine skrz formulu o každodennej niekoľko hodinovej samostatnej práci študentov, kedy by techniky Decrouxa a Marceaua sústredene cvičili. Tieto základné techniky pantomímy sú výborné na docieľenie precíznosti pohybu, ale na vytvorenie súčasného míma, alebo jasnej aplikácie do hereckej činnosti je potrebná nová metodika. Metodika, ktorá kombinuje overené postupy s novými a aplikuje ich do konkrétnej tvorby študentov.

2.3.2.4 Vyučovanie pantomímy na konzervatóriách v praxi

V praxi vyzerá vyučovanie pantomímy rôzne. Vždy samozrejme záleží od pedagóga, jeho vzdelania v tejto oblasti a od jeho metodiky. Dušan Musil sa pod hlavičkou AMIS snažil zistiť práve momentálny stav, metodiku a vzdelanie pedagógov na konzervatóriách vyučujúcich tento predmet, no okrem členov asociácie nedostal žiadnu odpoveď.

Pri zisťovaní stavu výučby, som bohužiaľ narazil aj na svedectvá študentiek Filipa Hajduka, ktorý mi prerozprával ich náplň hodín pantomímy s predošlou pedagogičkou. Hodiny obsahovali dabing populárnych piesní do posunčiny, ako to robí Johann Lipowitz, ktorý je tým aj vďaka portálu youtube.com známy. Toto sa učili bez akejkoľvek metodiky, kontextu, či naučenej pantomimickej techniky, čo môže byť skreslený pohľad študentiek, ale už len to tvrdenie znamená, že niečo nie je v poriadku. Okrem toho sa učili aj niečo, čo nazvali "smutný mím, veselý mím, a tak..."¹⁷, čo je veľmi neurčité a je ťažké posúdiť, ako to asi vyzeralo.

Aj kvôli takýmto zisteniam je dôležité, aby asociácia zmapovala vyučovanie pantomímy na Slovensku a to nie kvôli tomu aby sa ukázalo prstom na tých, ktorí to robia zle alebo neodborne, ale kvôli tomu, aby sme si mohli navzájom pomôcť. To sa zatiaľ nestretlo s pochopením. Sú však aj konzervatóriá, ktoré našli adekvátnych a vzdelaných pedagógov na tento predmet, ktorými budem pokračovať.

Filip Hajduk momentálne vyučuje pantomímu na konzervatóriu v Banskej Bystrici a k tomu pantomímu aj javiskový pohyb na konzervatóriu v Martine. On sám je absolventom herectva na Akadémii Umení v Banskej Bystrici a dlhoročným účastníkom, ale aj organizátorom na festivale PAN. Najväčšie zaľúbenie našiel síce v žonglovaní, no vďaka svojmu vzdelaniu a pozitívnemu vzťahu k pantomíme z festivalu, sa dostal do pozície pedagóga pantomímy. Aj keď nie je veteránom na poli pantomímy, jeho rozhľad v odbore, herecké vzdelanie a chuť pracovať na svojej metodike, z neho tvorí podľa môjho názoru nádejného pedagóga na pantomímu.

---

¹⁷ Kasprzyk, Tomáš: rozhovor s Filipom Hajdukom, 29. 3. 2017, Banská Bystrica

Po Jurajovi Benčíkovi prebrala úlohu pedagóga na pantomímu na Prešovskom konzervatóriu Marica Harčariková, ktorá učí aj na ZUŠ v Košiciach. Absolvovala DAMU, Katedru alternatívneho a loutkového divadla v Prahe, kde mali viacero pohybových lektorov z Katedry pantomimy. Taktiež sa pravidelne účastní festivalu PAN a aktívne sa vzdeláva v odbore.

V Nitre sa ako pedagóg angažuje Dušan Musil, ktorý vyučuje aj na VŠMU, kde pôvodne vyštudoval bábkoherectvo a má veľmi pozitívny vzťah k pantomíme aj vďaka jeho spolupráci s Milanom Sládkom, od ktorého sa veľa naučil. Pantomímu učí komplexne a teoretickú časť vyučovania rieši zadávaním hlavných tém na spracovanie svojim žiakom. Tí témy zapracujú do semestrálnych písomných prác, čím sa o nich niečo dozvedia a navzájom sa potom vzdelávajú.

V poslednom rade je v zmapovanej sekcii pedagógov, ktorí vyučujú pantomímu na konzervatóriách aj Miroslav Kasprzyk. Učí na cirkevnom konzervatóriu v Bratislave, a na súkromných vo Zvolene a v Liptovskom Hrádku. Výnimočné je práve posledné spomenuté konzervatórium, pretože je tanečné a pantomímu sa tam učia tanečníci.

V dnešnej dobe, kde sa spájajú žánre a mažú hranice medzi nimi, potrebuje performer z každej oblasti čo najkomplexnejšie vzdelanie, aby stíhal tempo doby a bol dostatočne flexibilný. Tak ako sa v pantomíme, nonverbálnom divadle alebo až fyzickom divadle hojne využíva tanec a tanečné techniky na dosiahnutie zaujímavejších a pôsobivejších predstavení, tak aj v tanci vidieť pokrok a otváranie sa novým netanečným štýlom a širokú aplikáciu hereckých techník. Tieto tendencie vyústili v minimálne pre diváka, ale aj profesionálov neviditeľnú hranicu medzi fyzickým divadlom a tanečným divadlom.

Považujem toto smerovanie za veľmi pozitívne z hľadiska pantomímy, pretože vďaka rozhladenejším ľuďom vo vzdelávacích inštitúciách, ktorí objavia podstatu a prínos pantomímy a nonverbálneho divadla do performačných umeleckých smerov, môže pantomíma opäť nadobudnúť popularitu a postavenie, ktoré jej právom patrí.

2.3.4 Festival PAN Art pre konzervatóriá a umelecké VŠ

Veľkým krokom vpred v popularizovaní pantomímy, vo vzdelávaní študentov herectva a otváraní celého vyššieho umeleckého školstva pantomíme, bolo vytvorenie festivalu PAN Art. Festival vznikol v 2015 pri festivale PAN, ale aby neuberal čas v už tak náročnom programe samotného PANu, dostal samostatný priestor a čas v utorok.

Za jeho organizáciou stojí ako Miroslav Kasprzyk, tak Mgr. art. Eva Ohradňanová, ktorá vedie Súkromné tanečné konzervatórium a Súkromnú ZUŠ v Liptovskom Hrádku. Okrem organizačnej spolupráce získali festivaly PAN a PAN Art aj nový priestor na hranie v starom dome kultúry v Liptovskom Mikuláši.

PAN Art je odpoveďou na mnohé otázky nadšených absolventov ZUŠiek, ktoré aktívne participovali na festivale PAN. Na PANe totiž nie je možnosť súťažnej účasti v prehliadke, pretože dať základné umelecké školy a konzervatóriá do jednej kategórie, by rozhodne nebolo fér, nehovoriac o vysokých školách. Ďalším problémom bola už tak rok čo rok plná súťažná prehliadka vo všetkých kategóriách, kde nebolo možné pridať novú kategóriu z časového a ani z priestorového hľadiska.

Rozhodnutie založiť pridružený festival, teda vyriešilo väčšinu problémov a hlavne hrania chtivých nadšencov pre pantomímu, ktorí už sú na ceste za svojim umeleckým snom na konzervatóriu či vysokej umeleckej škole. Zameraním sa na tieto umelecké vzdelávacie inštitúcie sa povedomie o pantomíme dostáva aj k budúcim hercom, ktorí sa s ňou predtým vôbec nestretli. Kvôli zložitému administratívne vybavovaniu účasti na festivale s vedením škôl, sa ale dostáva aj k zodpovedným osobám vo vedení umeleckých škôl, ktorí majú často o pantomíme veľmi skreslené predstavy.

Festival PAN Art je koncipovaný ako súťažná prehliadka pre konzervatóriá a vysoké umelecké školy. Jeho dosah a ambícia je však ďaleko dôležitejšia ako určovanie, kto mal najlepšie vymyslené a prevedené predstavenie. Najdôležitejšia časť festivalu

nastáva až po samotnej súťaži a vyhlásení cien. Po slávnostnom udelení cien totiž nastupuje to, čím je aj festival PAN vychýrený, a to je rodinná atmosféra festivalu.

PAN Art má za sebou dva úspešné ročníky so stúpajúcou tendenciou prihlásených škôl a v tomto malom počte sa vždy po festivale utvorí v sále kruh, kde sa stretáva porota, účinkujúci a ich pedagógovia v rovnocennej debata. Konverzáciu začína vždy porota a jej postrehy k aktuálnym výkonom nádejných hercov. Ako porotcovia sa snažíme nekritizovať, ale konštruktívne pristupovať ku všetkému, čo sme videli a otvárať zúžený pohľad na pantomímu, ako na súhrn pantomimických techník.

Na základe svojich skúseností, vzdelaniu a časovej dostupnosti, som mal tú možnosť byť v porote obidva ročníky a na tom poslednom, ktorý mám ešte v čerstvej pamäti bola debata veľmi plodná. Dostali sme sa totiž až k samotným princípom ako pantomímy, tak aj celého herectva. Študenti si uvedomili hlboké prepojenie pantomímy a herectva, a že jedno bez druhého nemôže fungovať na úrovni. Taktiež si z nášho jednania a hodnotenia, ako poroty uvedomili, že sú braní ako profesionáli a nemôžu sa na nič vyhovárať, len na sebe tvrdo pracovať po každej stránke.

Veľa si odniesli aj samotní pedagógovia, pretože sme sa v debata dostali aj k tomu, čo je to súčasná pantomíma a nonverbálne divadlo, a že by nemali používať základné techniky pantomímy ako konečný výstup ich predmetu, ale ako nástroj na tvorbu v každého unikátnom štýle.

Hlavnou myšlienkou, ktorá ostala visieť vo vzduchu po našej plodnej diskusii bola, že je potrebné zapojiť, či už do samotnej výuky alebo do predstavenia viac herectva a menej pantomimických techník, ktoré sú často používané bezdôvodne a s intenciou, že keď tvorím v pantomíme, musím použiť čo najviac pantomimických techník.

Okrem konzervatórií, ktoré prišli na poslednom ročníku v hojnejšom počte sa zapojili aj študenti z VŠMU z Katedry bábkárskej tvorby, kde sú vedení Dušanom Musilom. Boli jediní v kategórii vysokých umeleckých škôl, no napriek tomu sme sa im ako porota rozhodli dať druhé miesto. Týmto gestom sme chceli apelovať na ich rezervy voči sebe, keďže s nikým iným nesútťažili. Kvalitatívne samozrejme predčili svojich mladších kolegov z konzervatórií, ale keby mali rovnocennú konkurenciu, už len v podobe svojho alter-ega nemuseli by vyhrať.

2.4 Postavenie pantomímy na umeleckých vysokých školách

Pantomíma má podľa môjho výskumu na vysokých školách umeleckého zamerania veľmi zlú reputáciu čo má viacero dôvodov. Jedným z nich je všeobecná neznalosť pojmu pantomíma a nonverbálne divadlo na Slovensku, či sa jedná o bežných ľudí alebo ľudí s umeleckým vzdelaním. Pojem pantomíma, si nie len bežná populácia, ktorá sa s ňou naživo nestretla, spája so zastaralými stereotypmi o zvláštnom a otravnom individuu s bielou tvárou a rukavičkami alebo s nezrozumiteľným nemým umením, ktoré preferuje akási vyššia spoločnosť.

Takýmto spôsobom je pojem pantomíma vnímaný aj medzi umelecky vzdelanými hercami či inými umelcami, ktorí na základe tejto mylnej predstavy odsudzujú pantomímu ako nepotrebnú, nedôležitú a niekedy až nežiadanú. Títo rešpektovaní umelci sú často práve vo vedení umeleckých vysokých škôl, kde potom vznikajú absurdné požiadavky na príjmacie skúšky a podobné nedorozumenia.

“Keď za mnou prichádzajú študenti, aby som ich pripravila na VŠMU (v Bratislave) alebo na vysokú školu umeleckého smeru, tak na VŠMU je vždy taká podmienka, že: Pripravte si pohybovú etudu, nesmie to byť pantomíma.

A teraz sa ma pýtajú, že čo to je, že to nesmie byť pantomíma a ja neviem.”¹⁸

Marica Harčaríková

Problémy mnohokrát pokračujú aj po tom, ako človek zvládne splniť túto nešpecifikovanú požiadavku. Na ani jednej z umeleckých vysokých škôl neexistuje predmet pantomíma v akejkoľvek podobe. To považujem prinajmenšom za zvláštne. Predmet, ktorý má k pantomíme najbližšie, a miestami je obtiažne určiť aký je medzi nimi rozdiel, je Javiskový pohyb. Tento predmet spravidla vedú vyštudovaní herci, ktorí ho tiež absolvovali, no nemajú s pantomímou žiadnu reálnu skúsenosť.

---

¹⁸ Kasprzyk, Tomáš: rozhovor s Maricou Harčaríkovou, 31. 3. 2017, Košice

“Na Akadémii umení (v Banskej Bystrici) vôbec neexistuje predmet Pantomíma, je tam predmet Javiskový pohyb, na ktorom nám pedagogička nezabudla veľakrát pripomenúť, že javiskový pohyb, to nie je pantomíma. Ona možno vie, čo je javiskový pohyb, ale bohužiaľ vôbec netušila, čo je pantomíma.”¹⁹

Filip Hajduk

Študenti sú potom nútení obmedzovať seba a svoje schopnosti, ktoré mnohí nadobudli napríklad na festivale PAN. Vysoká škola by mala podľa mojej skúsenosti a názoru naopak hranice búrať a nie stavať. Rozširovať obzory a schopnosti študentov najviac, ako to len pedagógovia dokážu.

Priekopníkom v tomto smere je Dušan Musil, ktorý je zamestnaný na Katedre bábkárskej tvorby a vedie predmet Herecké techniky. V rámci tohto predmetu je zahrnutý jeden semester pantomímy a pantomimických techník. Celý predmet naprieč ročníkmi je metodicky koncipovaný práve do pantomímy, nonverbálneho divadla a ich tvorby. Študenti sa učia používať na hereckú akciu primárne svoje telo a nie len svoj hlas a slovo, ktoré je napísané v scenári.

V rámci návštevy jeho hodín na VŠMU za ním prišli po skončení hodiny študenti druhého ročníku Katedry bábkárskej tvorby s požiadavkou na viac hodín pantomímy v jeho predmete hereckých techník. Keďže má tento predmet jasne metodicky postavený, nie je tam už ďalší priestor na techniky pantomímy. Študenti teda vyslovili požiadavku na zaradenie voliteľného predmetu Pantomíma medzi voliteľné predmety na škole.

S dostatočným počtom študentov so záujmom o pantomímu vo voliteľnom predmete by sa mohlo podariť zaradenie tohto predmetu ako novinky na VŠMU. Musia sa však prekonať prekážky ako zafinancovanie predmetu a schválenie vedením školy, ktoré už v minulosti Dušanovi Musilovi na Katedre herectva tvorilo prekážky.

---

¹⁹ Kasprzyk, Tomáš: rozhovor s Filipom Hajdukom, 29. 3. 2017, Banská Bystrica

“Po tom, čo som absolvoval (Bábkoherectvo na VŠMU) v 2006, tak asi rok na to som sa snažil sa sem prihlásiť ako doktorand s tým, že by som mal dizertačnú prácu na tému pantomímy a vtedy mi bolo povedané, že pantomíma sa nedá robiť písomne lebo sa to nedá zapísať.”²⁰

Dušan Musil

Takéto vyhlásenia od ľudí s vysokoškolským vzdelaním považujem opäť za zvláštne a nepodložené. Samozrejme nepredpokladám, že bude každý herec či pedagóg herectva poznať konkrétne práce Decrouxa a Barraulta, Eugenia Barbu, Grotowskeho či nedávne diplomové a dizertačné práce z Katedry nonverbálneho divadla, ktorá niesla názov priamo katedra pantomímy. Verím však, že by ľudia na tak vysokých pozíciách na umeleckých vysokých školách, ktorí rozhodujú o umeleckom smerovaní budúcich hercov, mali mať rozhľad alebo aspoň poňatie o základoch svojho umenia a príbuzných štýloch, ktoré získavajú na popularite.

Postavenie pantomímy na umeleckých vysokých školách na Slovensku je teda zatiaľ na veľmi nízkej úrovni, no aj vďaka Dušanovi Musilovi či PAN Artu vidím priestor na postupné zlepšenie. Verím, že v tomto smere môže opäť zohrať svoju úlohu aj asociácia AMIS, ktorá ale bude sama musieť získať rešpektovanú pozíciu v slovenských umeleckých kruhoch.

---

²⁰ Kasprzyk, Tomáš: rozhovor s Dušanom Musilom, 28. 3. 2017, Bratislava

3 POROVNANIE VÝUČBY PANTOMÍMY V ČESKEJ A SLOVENSKEJ REPUBLIKE

3.1 Český školský zákon

V českém školství najdeme oproti slovenskému niekoľko zásadných rozdielov. V roku 2015 prebehla posledná novelizácia školského zákona a rámcových vzdelávacích programov, ktoré sú alternatívou slovenských osnov. Systém rámcového vzdelávacieho programu je oproti osnovám omnoho slobodnejší a dáva školám a samotným pedagógom veľkú voľnosť v tvorbe predmetov, ich náplni a metodickému prístupu.

Riaditelia vzdelávacích inštitúcií spolu s pedagógmi totiž na základe rámcového vzdelávacieho programu tvoria školský vzdelávací program. Školský vzdelávací program sa tvorí pre celú inštitúciu a každý pedagóg rešpektujúc tento program a RVP, vytvára pre svoj konkrétny predmet svoj školský vzdelávací program. Tu uplatňuje svoju metodiku a skúsenosti a môže zmeniť či vytvoriť náplň výučby podľa vlastných kritérií.

Podobný systém bol krátku dobu testovaný aj na Slovensku, ale v praxi sa neosvedčil. Aj v Českej republike sa takto postavený školský zákon mnohokrát stretáva s nepochopením, respektíve s celkovým podhodnocovaním pedagogickej práce. Na to, kde vzniká problém s rámcovými a školskými vzdelávacími programami sa dá pozerať z rôznych strán.

Na jednej strane je tu pozostatok z minulosti, kedy bolo všetko nalinkované a každý sa musel podriaďovať vyššej moci, ktorá určovala presne metodiku, obsah a ciele výučby a pedagóg bol už len sprostredkovateľom k žiakovi. Tento, pre pedagóga v podstate pohodlný, no nekreatívny spôsob prípravy a vedenia hodín zažilo ešte mnoho aktívnych pedagógov, ktorí nie sú zvyknutí kreatívne sa podieľať už na tvorbe samotného predmetu, ktorý vyučujú. Aby sa tomu venovať mohli, musia byť dostatočne vzdelaní, čo v Českej republike zabezpečuje posledná novela školského zákona, ktorá vyžaduje od každého pedagóga adekvátne vysokoškolské vzdelanie.

Tu však narazíme na ďalší problém, ktorým je čas. Pedagóg musí vo svojej pracovnej dobe totiž odučiť svoje hodiny, pripraviť sa na nasledujúce vyučovanie, vypísať a prebrať sa všetkou byrokraciou a ďalšou úradníckou prácou a v neposlednom rade komunikovať so žiakmi a rodičmi mimo vyučovacie hodiny. Vykonalie všetkých týchto úloh, necháva žiadny, alebo len minimálny čas na kreatívnu tvorbu školského vzdelávacieho programu k svojmu predmetu a tým sa dostávame k asi hlavnému dôvodu zlyhania tohto systému na Slovensku.

Tým dôvodom sú peniaze. Školstvo je rovnako na Slovensku, ako aj v Čechách dlhodobo finančne podhodnotené. Najviac tým trpia samotní pedagógovia, ktorí vo verejnom sektore zarábajú na Slovensku najmenej. Keď k tomu pridáme fakt, že každý pedagóg musí mať vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa, tak ich porovnanie s rovnako vzdelanými pracujúcimi ľuďmi stavia niekde na koniec tabuľky. Takto demoralizovaní pedagógovia preto často nemajú čas a ani chuť tvoriť ďalšie byrokratické dokumenty, ktorými školské vzdelávacie programy vo svojej podstate sú.

V Českej republike sa stali rámcový a školský vzdelávací program štandardnými pojmami a pre mnoho pedagógov ďalšou byrokratickou prekážkou. Na umeleckých školách sa však školské vzdelávacie programy stávajú zbraňou riaditeľov a pedagógov v konkurenčnom boji, pretože zabezpečujú jedinečnosť ich škôl a metód.

“Chcete učiť pantomímu na základnej umeleckej škole? Prineste mi dobre napísaný školský vzdelávací program a ja vás zamestnám.”²¹

Bojana Kljunić

---

²¹ Kasprzyk, Tomáš: poznámky z hodín pedagogiky vedených PhDr. Mgr. Bojanou Kljunić Ph.D., 4. 4. 2016, Praha

3.1.1 Vyučovanie pantomímy na ZUŠ

Rámcový vzdelávací program pre literárno - dramatický odbor na základnej umeleckej škole určuje len všeobecné očakávané výstupy na konci siedmeho ročníku prvého stupňa a štvrtého ročníku druhého stupňa. Tieto očakávané výstupy sú overiteľným minimom, ktoré sa dá kontrolovať, ale môžu byť v školskom vzdelávacom programe prekročené.

V očakávaných výstupoch pre siedmy ročník LDO - ZUŠ je hneď prvý bod, že má žiak vhodne využívať pohybové, hudobné a tanečné prvky a vie zaobchádzať s rekvizitou či bábkou vo vlastnej tvorbe či improvizácií. Ďalej má vedieť realizovať vlastný námet, dramaticky jednať, komunikovať s partnerom či skupinou na javisku a iné. Tu je vidieť otvorenosť tohoto programu a v týchto konkrétnych príkladoch, ktoré som vybral aj možnosť použitia pantomímy.

Štvrtý ročník druhého stupňa má ešte o čosi otvorenejšie očakávané výstupy. Žiak si musí samostatne vybrať vhodnú predlohu pre individuálnu tvorbu a spracovať ju v akomkoľvek žánre. Tento jeden príklad hovorí za všetky ostatné. Hlavnou náplňou je totiž samostatnosť a uvedomelá samostatná umelecká práca a individualita žiakov. Ak má teda pedagóg tú možnosť, môže na druhom stupni svojich žiakov viesť k tomu, aby našli svoje jedinečné vlohy pre konkrétny umelecký smer. V prípade LDO je to napríklad činohra, bábkoherectvo, prednes, fyzické herectvo či pantomíma.

Z toho vyplýva, že českých základných umeleckých školách sa primárne pantomíma nevyučuje. Systém je však otvorený tomu, aby predmet Pantomíma mohol plnohodnotne existovať, keď je na mieste správny pedagóg.

Skúmať jednotlivé školské vzdelávacie programy základných umeleckých škôl nemá pre moju prácu význam, ale keďže je každé ŠVP verejne prístupné, môže slúžiť ako inšpirácia alebo študijný materiál.

3.1.2 Pantomíma na konzervatóriách

Predmet Pantomíma je na českých konzervatóriách prítomný rovnako ako aj na slovenských. Každé konzervatórium si pri tvorbe svojho školského vzdelávacieho programu určí v akom rozsahu sa bude učiť a pedagóg si zvolí metodiku, didaktické prostriedky a náplň svojho vyučovania. V Českej Republike majú konzervatóriá výhodu väčšieho zastúpenia mímov v umeleckých kruhoch a tým pádom aj väčšieho výberu správneho pedagóga. Hlavne v Prahe sa vďaka Akadémií múzických umení, kde sa nachádza katedra nonverbálneho divadla (bývalá katedra pantomímy), pohybuje veľké množstvo mímov.

Rámcový vzdelávací program pre hudono - dramatické umenie je opäť nešpecifický a určuje len všeobecné znalosti, ktoré musí žiak nadobudnúť. V učive pre oblasť pohybovej výchovy je to javiskový pohyb, tanečná výchova, akrobacia a šerm. Už tu je vidieť rozdiel oproti slovenským konzervatóriám, kde sa napríklad vôbec nenachádza akrobacia.

V oblasti javiskového pohybu sa má žiak naučiť ovládať svoje telo a využívať ho k prirodzenému a kultivovanému pohybu na javisku. Na základe toho si škola zvolí pedagógov a k daným predmetom a vytvorí spolu s pedagógmi ŠVP. V realite už sa tieto dokumenty nevytvárajú od nuly, pokiaľ nejde o úplne novú školu, ale sú už vytvorené. Pedagóg by si ich mal pri prebratí upraviť podľa svojej metodiky a učiť podľa nich.

Tu sa dostávam k paralele, kde sa niečo podobné deje na Slovensku aj napriek daným osnovám k predmetu Pantomíma. Pedagógovia, ktorí učia pantomímu na Slovensku totiž nemajú v danom odbore vzdelanie. Za validné vzdelanie považujem vysokoškolské vzdelanie v oblasti pohybového divadla, ktoré sa na Slovensku získať nedá a jedinými možnosťami sú HAMU v Prahe, či Folkwang Hochschule v Essene.

Pedagógovia, o ktorých vieme, ktorí vyučujú pantomímu na Slovensku sú buď profesionáli alebo vyštudovaní herci a aj pri snahe zachovať dané osnovy, musia aplikovať svoju metodiku a učiť štýl pantomímy, ktorým sa živia alebo je im blízky.

3.1.3 katedra nonverbálneho divadla na HAMU

Táto katedra je najbližšia vzdelávacia inštitúcia, ktorá ponúka vysokoškolské vzdelanie v oblasti nonverbálneho a fyzického herectva, pantomímy, klaunérie a v neposlednom rade v oblasti nového cirkusu.

katedra poskytuje široké a kvalitné vzdelanie pre Slovákov, ktorí ašpirujú na cestu performerov v súčasnosti. Svojimi pedagógmi a nonverbálnymi predstaveniami, ktorými sa vďaka Adamovi Halašovi prezentujú na festivale PAN už dlhé roky lákajú mladých slovenských ľudí, ktorí nechcú byť len hercami či bábkohercami. Na festivale už je tiež tradíciou teoretická prednáška o pantomíme s rôznym zameraním od Ladislavy Petiškovej, ktorá bola takisto pedagogičkou dejín pantomímy na HAMU.

HAMU sa teda cez katedru nonverbálneho divadla aktívne zapája do obrodenia pantomímy a nonverbálneho divadla na Slovensku a svojim teoretickým, ale hlavne aj praktickým prínosom na festival PAN prispieva k vzdelávaniu stoviek až tisícov mladých ľudí. Najmä vďaka katedre nonverbálneho divadla môžu všetci na festivale vidieť posledné predstavenia z odboru, ktorých tvorcovia, študenti katedry, sú inšpirovaní a sledujú vývoj a tendencie súčasného divadla.

Táto česká vzdelávacia inštitúcia však nemôže bojovať o akceptovanie pantomímy na Slovensku a na slovenských umeleckých školách. Ale vďaka nej môžu absolvovať v odbore pantomíma a nonverbálne divadlo angažovaní Slováci a Česi, ktorí budú mať záujem a aj potrebné vzdelanie na to, aby boli aj na Slovensku akceptovaní.

4 AMIS - Asociácia profesionálnych mímov Slovenska

Poslednou kapitolou mojej diplomovej práce je kapitola o asociácií, ktorá pretkáva celú túto prácu. AMIS je skratka pre Asociáciu profesionálnych mímov Slovenska a vznikla v roku 2016, aj keď samotná myšlienka je staršia. Prvým predsedom je radou asociácie demokraticky zvolený Miroslav Kasprzyk na trojročné volebné obdobie.

Pôvodne 15 aktívnych členov sa skladá so slovenských mímov pôsobiacich na Slovensku ale aj v Čechách, konkrétne na HAMU na Katedre nonverbálneho divadla v Prahe. Čestným členom asociácie je aj Milan Sládek, ktorý žije v nemecku a medzi aktívnymi členmi sú aj slovenskí klauni a vzdušní akrobati. Cieľom asociácie totiž nie je len združiť slovenských mímov, ale mať aktívnu základňu zloženú ako z mímov, tak aj z klaunov, fyzických hercov a hercov nonverbálneho divadla a nového cirkusu.

Takto združení umelci z oblastí nonverbálneho divadla a pantomímy už teraz slúžia ako databáza, kde si môžu vybrať potenciálni klienti, ale aj režiséri koho zrovna potrebujú. Zatiaľ táto databáza funguje na základe kontaktov cez facebookové stránky asociácie alebo priamo cez členov, ale v pláne je vytvorenie reálnej, fungujúcej a prehľadnej databázy na internetových stránkach asociácie.

Ďalším cieľom asociácie je samozrejme popularizácia nonverbálneho divadla a pantomímy. S tým súvisiaca podpora významných projektov, ktoré majú tradíciu ako mnohokrát spomenutý festival PAN, Letný divadelný tábor v Štiavnických vrchoch, kde sa pantomíma takisto každoročne vyučuje, alebo letné dielne na Letavách. Asociácia do budúcnosti plánuje zašitiť umelecké projekty, predstavenia či iné sociálne a spoločenské akcie jej členov.

Miroslav Kasprzyk sa ako predseda asociácie rozhodol tiež vytvoriť akýsi archív slovenskej pantomímy zhromaždením a chronologizáciou akcií a odohraných predstavení slovenských mímov. Vytvorenie archívu, ako už samotné vytvorenie asociácie, má za úlohu dokázať životaschopnosť a obrovskú aktivitu pantomímy na Slovensku širokej verejnosti, ale aj štátnym inštitúciám akými sú Štátny divadelný ústav či vysoké umelecké školy.

Cieľ, ktorý si tiež asociácia schválila za vlastný, je prínos do oblasti vzdelania. Viacerí členovia sú aktívnymi pedagógmi na viacerých konzervatóriách na Slovensku a Dušan Musil dokonca na VŠMU. Aj vďaka tejto angažovanosti členov v oblasti vzdelania je úlohou asociácie pomôcť pri vzdelávacích procesoch základných umeleckých škôl, konzervatórií a vysokých umeleckých škôl.

AMIS je vo svojich začiatkoch, no napriek vyťažnosti svojich členov spoločnými silami pomaly postupuje k plneniu svojich vytýčených cieľov. Za rok fungovania, tak ako každé nové združenie, riešili členovia asociácie logo, prezentáciu, propagáciu a verejné vystupovanie asociácie a byrokratické záležitosti. Stále sa rieši financovanie a ekonomika novovzniknutej organizácie a možnosti podávania grantov a obstarávanie finančných zdrojov na plynulý chod asociácie.

Referent pre vzdelávanie a pedagogický proces Dušan Musil, je vo svojej funkcii aktívny a rozposlal riaditeľom konzervatórií list s dotazníkom pre pedagógov vyučujúcich pantomímu. Bohužiaľ mu na tento list odpovedali len členovia asociácie a priatelia festivalu PAN či PAN Art a nepodarilo sa v dobe písania tejto práce získať žiadne validné informácie od iných konzervatórií. Väčšina konzervatórií tak zostáva nezmapovaná, ale Dušan Musil pripravuje nový list, kde sa pokúsi adresovať priamo vyučujúcich pedagógov.

AMIS vznikol aj z dôvodu, že mímov a pohybových hercov je tak málo, že nie sú pre fondy, ministerstvá a iné organizácie partnerom. Ako asociácia sa stáva AMIS rovnocenným partnerom inštitúciám a získava skupinovú kredibilitu svojich členov. Ako združená skupina môže asociácia naplniť viac cieľov ako by mohli jednotlivci.

AMIS sa musí stať kredibilným a rovnocenným partnerom aj vzdelávacím inštitúciám ak im má podávať pomocnú ruku tak, ako by to jednotlivec spraviť nemohol bez pozastavovania sa nad jeho úmyslami. Asociácia môže tento štatút nadobudnúť vďaka svojim aktivitám akými sú podpora festivalov PAN a PAN Art, Letný divadelný tábor v Štiavnických vrchoch a ďalšie projekty jej členov.

Záver

Výučba pantomímy na Slovensku má nádej na zlepšenie. Z môjho výskumu tejto problematiky a hodín rozhovorov s pedagógmi a mímami som v konečnom dôsledku nemal negatívny, ale naopak pozitívny pocit. Kolegovia z novej generácie slovenskej a českej pantomímy si rovnako ako ja na začiatku svojho výskumu mysleli, že pantomíma na Slovensku je v zabudnutí a jej výučba na bode mrazu. Nie je to však pravda a táto práca, organizácie ako AMIS a nadšení pedagógovia hovoria o opaku.

Môj výskum na základných umeleckých školách ukázal pedagógov a žiakov nadšených z pantomímy a bojujúcich o viac priestoru a možností sa ju učiť alebo sa v nej zdokonaľovať. Hlavne vďaka Mirovi Kasprzykovi a festivalu PAN sú na Slovensku desiatky pedagógov LDO - ZUŠ, ktorí majú pozitívny vzťah k pantomíme a nonverbálnemu divadlu. Z mojich rozhovorov vyplynula obrovská chuť týchto pedagógov vzdelávať sa v oblasti pantomímy, aby mohli poskytovať svojim žiakom kvalitnú výučbu obohatenú o pantomímu, ktorá nie je zakotvená v osnovách.

Mojim cieľom je pokračovať za hranice mojej magisterskej práce, v ktorej len naznačujem možné smery, ako môže pantomíma na základných umeleckých školách pomôcť obohatiť metodické postupy pedagógov. To chcem doceliť workshopmi určenými pre pedagógov základných umeleckých škôl na festivale PAN, ktoré budú zamerané na metodiku a výučbu pantomímy v rámci predmetu Pohyb. Poukázať na komplexnosť pojmu pantomíma a nonverbálne divadlo a súčasné trendy v divadle všeobecne, ale aj konkrétne v týchto štýloch.

Ďalej sú to workshopy priamo pre konkrétne základné umelecké školy, kde sa pedagóg spolu so svojimi žiakmi intenzívne naučí cestu k súčasnej pantomíme a nonverbálnemu divadlu. Pri jednom z mojich rozhovorov bol práve o takýto workshop záujem a ja verím, že bude viac ZUŠ, kde sa nájdu prostriedky a čas na skvalitnenie výučby vďaka pantomíme.

Konzervatóriá sú iný prípad pretože na nich pantomíma ako predmet je priamo prítomný. Hlavnou úlohou je momentálne len zmapovať situáciu výučby tohto predmetu, na čo sa podujal Dušan Musil pod záštitou asociácie AMIS. Osnovy tohto predmetu sú už pomerne zastaralé a chaotické pretože sú spojené s pedagogikou pantomímy a to všetko sa popri teórií a praxi za jednu hodinu týždenne naučiť nedá.

Po zistení stavu však môže asociácia začať pomáhať, čo je hlavnou úlohou v tejto oblasti. Môže ponúknuť pomoc pri dovzdelaní pedagógov vyučujúcich tento predmet, ktorí chcú svoju metodiku či techniku pantomímy zlepšiť a tým skvalitniť vyučovací proces priamo žiakom. Je tiež na mieste, aby sa otvorila diskusia na tému rozdielov medzi javiskovým pohybom a pantomímou, medzi ktorými je veľmi tenká hranica.

Asociácia zahájila spolu s festivalom PAN už druhým rokom aj festival PAN Art, ktorý je určený pre konzervatóriá a vysoké umelecké školy. Na festivale sme sa ako porotcovia nechtiac dostali do pozície pedagógov, ktorí okrem hodnotenia s účastníkmi diskutujú o pantomíme a pojmoch v nonverbálnom divadle a ponúkajú svoje skúsenosti a názory k zlepšeniu ich vyučovacieho procesu, ale aj hrania a celkového pohľadu na pantomímu a nonverbálne umenie.

Vysoké umelecké školstvo je na Slovensku najtvrdším orieškom. Dušanovi Musilovi sa vďaka jeho vzdelaniu, skúsenostiam a láske k pantomíme a umeniu podarilo dostať na pedagogickú pozíciu na Katedre bábkárskej tvorby na Bratislavskej VŠMU. Tu učí predmet Herecké techniky, kde vyučuje nonverbálne divadlo a jeden semester pantomímy a jej techník. Je to začiatok a k optimizmu prisieva aj záujem študentov o voliteľný predmet pantomímy, čo by posunulo pantomímu ešte ďalej.

Hlavný problém sa však nachádza vo vedení týchto inštitúcií, kde majú kompetentní skreslené predstavy o pantomíme ako existovala pred tridsiatimi či vyše päťdesiatimi rokmi. Postoj týchto ľudí k pantomíme sa musí zmeniť ak sa má naše umenie na tieto školy a akadémie dostať ako plnohodnotný predmet.

Dôležitým spojencom a zástupnou organizáciou je nová Asociácia profesionálnych mímov Slovenska, ktorá nás združuje, zaštituje a ukazuje silu a spoločné ciele slovenských mímov. Asociácia musí byť hnacím motorom týchto zmien a ja budem v rámci nej pokračovať so svojimi kolegami na zlepšení postavenia pantomímy na verejnosti a hlavne v umeleckom školskom systéme.

V kapitole o Miroslavovi Kasprzykovi spomínam aj asociáciu európskeho mimu FEM, ktorá má podobné ciele ako slovenská asociácia AMIS. FEM momentálne aktívne nepôsobí na Slovensku, ale verím, že jej pôsobenie by prinieslo mnoho pozitív.

V mojej magisterskej práci len zľahka naznačujem ako zlepšiť vyučovanie jednotlivých predmetov týkajúcich sa nonverbálneho divadla na umeleckých školách. Ponúkam niekoľko nápadov ako použiť techniky pantomímy a nonverbálneho divadla, ktoré sa v súčasnosti používajú na skvalitnenie výučby ako takej.

Nezachádzam do prílišných detailov kvôli rozsahu takéhoto činu. V budúcnosti sa však plánujem venovať konkrétnym krokom a vytvoreniu, či skvalitneniu metodiky na vyučovanie pantomímy v rámci predmetu Pohyb na základných umeleckých školách a na predmetoch Javiskový pohyb a Pantomíma na konzervatóriách. Tento základ poslúži aj na vytvorenie metodiky pre predmet Pantomíma na vysokých umeleckých školách, kde momentálne chýba.

Tento cieľ vyžaduje energiu a teoretický prínos vhodný viac pre doktorandské štúdium než to magisterské. Preto ak sa budem venovať detailnej práci ohľadom zlepšenia či tvorby vyučovacích systémov pre pantomímu a nonverbálne divadlo, chcem tomu venovať všetku energiu a možnosti, ktoré poskytuje práve doktorandské štúdium.

Záverom musím len skonštatovať, že táto práca venovaná výučbe pantomímy na Slovensku nie je konečná. Práve naopak, otvára mnohé dvere, otázky a témy, o ktorých sa dlho mlčalo a prináša priestor na diskusiu, ktorý slovenská pantomíma potrebuje aby sa mohla zrevitalizovať hlavne v oblasti školstva. Verím, že pantomíma na Slovensku aj vďaka tejto práci bude naďalej napredovať a prekvitať.

Zoznam použitej literatúry

INTERNET

<https://kultura.sme.sk/c/3719660/mim-milan-sladek-vystupi-opat-na-slovensku.html>
<http://operaslovakia.sk/milan-sladek-opat-v-snd-kazda-doba-si-vyzaduje-svojho-harlekina/>
<https://aktualne.atlas.sk/mim-milan-sladek-o-pantomimu-som-vzdy-bojoval/showbizz/divadlo/>
<http://www.ndbrno.cz/opera/stefan-capko>
<https://kultura.sme.sk/c/5132239/miro-kasprzyk-slovaci-nie-su-schopni-dostojne-fungovat.html>
<http://zivot.cas.sk/clanok/7435/herec-ktory-hovori-bez-slov>
<http://www.kulisek.slovanet.sk/>
<http://www.malascena.sk/o-divadle/kolektiv/juraj-bielik.html>
<http://www.24hod.sk/rozhovor-juraj-bencik-putuje-s-cirque-du-soleil-cl141699.html>
<http://zivot.cas.sk/clanok/8781/juraj-bencik-z-cirque-du-soleil-je-to-bomba-domov-sa-neponahlam>
<http://komika.sk/o-nas/>
<http://www.stklh.sk/uvod?promo>
<http://www.pohybs-konsorten.com/home.html>
<http://www.isu.sk/platy/>
http://zpd.nuov.cz/RVP_4_vlna/RVP_8247M01_Hudebne_dramaticke_umeni_8247P01_Hudebne_dramaticke_umeni.pdf

PUBLIKÁCIE

BcA. KASPRZYK, Tomáš: Bakalárska práca Festival PAN, Praha, 2014

MgA. ŠIMON, Lukáš: Bakalárská práce Mistr inspirace a návratu Milan Sládek, Praha, 2013

VEBER, Václav: Příběh pantomimy, Praha, Nakladatelství AMU, 2006, ISBN: 80-73310-54-6

Štátny pedagogický ústav, VZDELÁVACIE ŠTANDARDY PRE JEDNOTLIVÉ UMELECKÉ ODBORY ZUŠ 1 LITERÁRNO–DRAMATICKÝ ODBOR, od strany 818 (http://www.statpedu.sk/sites/default/files/dokumenty/inovovany-statny-vzdelavaci-program/vzdel-_vacie%20-_tandardy%20pre%20z-_kladn-_%20umeleck-_%20-_koly.pdf)

PRÍLOHA Č. 1 K ŠTÁTNEMU VZDELÁVACIEMU PROGRAMU PRE KONZERVATÓRIÁ V SR, ISCED 5B PRVÝ STUPEŇ TERCIÁRNEHO VZDELÁVANIA, UČEBNÉ OSNOVY KONZERVATÓRIUM, HUDOBNO-DRAMATICKÉ UMENIE, od strany 90

MARTINEC, Václav: Herecké techniky a zdroje herecké tvorby: příručka pro adepty a studenty herectví, Pražská scéna, 2003, ISBN: 80-86102-38-6

Výzkumný ústav pedagogický v Praze, Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání, od strany 48 (<http://www.nuv.cz/t/rvp>)

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání, 82-47-M/01, 82-47-P/01, Hudebně dramatické umění, Praha, 19. 4. 2010, č. j. 1606/2010-23

PRÍLOHY

PRÍLOHA č. 1: Tlačová správa ku vzniku Asociácie profesionálnych mímov Slovenska zostavená predsedom Miroslavom Kasprzykom

PRÍLOHA č. 2: List pedagógom predmetu Pantomíma na konzervatóriách

PRÍLOHA č. 3: Dotazník priložený k listu pre pedagógov predmetu Pantomíma na konzervatóriách

PRÍLOHA č. 4: Dotazník vyplnený Miroslavom Kasprzykom pre Cirkevné konzervatórium v Bratislave

PRÍLOHA č. 1: Tlačová správa ku vzniku Asociácie profesionálnych mímov Slovenska zostavená predsedom Miroslavom Kasprzykom

ŽILINA 19. 1. 2016

Slovenskí mímovia sú už združení pod asociáciou

Slovenská rodina mímov, klaunov a umelcov nonverbálneho divadla má od nedele svoju vlastnú strechu nad hlavou. Dlhoročná myšlienka a nadštandardné vzťahy pozitívne spojili umelcov a ľudí v umení pohybu a ticha.

V nedeľu sa Mestské divadlo v Žiline stalo dôležitým bodom v histórii slovenskej pantomímy a nonverbálneho umenia. Na prvom Valnom zhromaždení sa stretli zakladajúci členovia AMIS - novovznikajúcej Asociácie profesionálnych mímov Slovenska a prípravný výbor v zložení - Miro Kasprzyk, Vlado Kulíšek, Adrián Ohrádka. V pracovnej a veľmi priateľskej atmosfére sa všetci prítomní umelci aktívne podieľali na príprave a zdarnom priebehu zhromaždenia. Výsledkom je jednomyselné schválenie všetkých dokumentov, aj s doplňujúcimi návrhmi a päťčlenná Rada asociácie. Historicky prvým predsedom asociácie sa na trojročné volebné obdobie stal slovenský mím z Liptovského Mikuláša Miroslav Kasprzyk. Aktuálne má toto profesné združenie 15 členov aktívne žijúcich tento druh umenia a figurujú v ňom poprední slovenskí umelci, ako aj slovenskí študenti pantomímy na pražskej HAMU, či slovenský pedagóg HAMU - katedry pantomímy - Štefan Capko a ďalší. Čestným členom sa stal aj prvý muž slovenskej pantomímy a svetovo uznávaný mím - profesor Milan Sládek.

Medzi aktuálne ciele asociácie sa zaradili témy:

Aktívna členská základňa, ktorá obsiahne všetky druhy umenia a umelcov od klasickej pantomímy, až po klaunov, fyzické divadlo, nonverbálnych umelcov, či hercov Nového cirkusu. Popularizácia umenia a pomoc pri vzdelávacích procesoch a umeleckých projektoch, aj v rámci umeleckých škôl, konzervatórií a vysokých umeleckých škôl. Odborná záštita a podpora najvýznamnejších projektov, ktoré majú tradíciu, dlhé roky šíria a budujú dobré meno slovenskej pantomímy – Medzinárodný festival PAN v Liptovskom Mikuláši a jeho 23. ročník, či Letný divadelný tábor OZ ATĎ, letné dielne na Letavách a podobne. Pozornosť bude zameraná na nový projekt PANart. Ide o medzinárodnú súťaž v pantomíme pre všetky umelecké školy, konzervatóriá a vysoké umelecké školy a akadémie. Prvý ročník, ktorý zorganizovalo Súkromné tanečné konzervatórium Liptovský Hrádok a Festival PAN, ukázal nevšedný potenciál a veľkú šancu na založenie významnej tradície. Študenti potrebujú nielen kvalitnú výučbu, ale aj následnú javiskovú prezentáciu, konfrontáciu a výmenu umeleckých skúseností pod láskavým dohľadom profesionálov a odborníkov.

V námetoch a plánoch činnosti asociácie do budúcnosti sa necháva veľký priestor pre všetkých členov. Momentálne je dôležité nájsť, vytipovať, podchytiť a pomenovať všetky oblasti, námety a myšlienky, do ktorých môže asociácia vstúpiť a pozitívne ich podporiť, či profesionálne pomôcť. Bokom neostane ani sociálna oblasť, vlastná tvorba, či spoločné podujatia. Tak isto oslovenie potenciálnych partnerov a prvé ekonomické kroky ukážu, životaschopnosť asociácie.

AMIS je otvorené umelecké profesné združenie, ktoré na prvý pohľad začína, ale na druhý pohľad pokračuje.

Tlačovú správu pripravil predseda AMIS Miroslav Kasprzyk.

PRÍLOHA č. 2: List pedagógom predmetu Pantomíma na konzervatóriách

Krásny dobrý deň,

moje meno je Mgr. art. Dušan Musil, PhD. Som vedúcim odboru Hudobno-dramatického oddelenia a pedagógom Herectva a Pantomímy na Súkromnom konzervatóriu v Nitre, pedagógom VŠMU v Bratislave, Katedry bábkarskej tvorby Divadelnej fakulty a UKF v Nitre, Katedry hudby Pedagogickej fakulty.

Zároveň som aj členom Asociácie profesionálnych mímov Slovenska - AMIS. Ako referent pre vzdelávanie a pedagogický proces AMISU vytváram komparatívnu analýzu stavu vyučovania pantomímy, neverbálneho divadla a cirkusových techník na slovenských umeleckých školách v porovnaní s krajinami strednej a východnej Európy.

S účelom zefektívnenia a skvalitnenia výučby Pantomímy na stredných a vysokých školách na Slovensku sa na Vás obraciam s prosbou o spoluprácu. Posielam Vám v prílohe niekoľko otázok týkajúcich sa predmetu Pantomíma na Vašom konzervatóriu. Po zhrnutí a analýze Vašich odpovedí združenie AMIS navrhne ministerstvu školstva spoluprácu a prípadne zmenu učebných osnov v hudobno-dramatických odboroch konzervatórií (HDO), tak aby pantomíma bola uznaná ako samostatná, povinná, divadelná umelecká disciplína (povedzme ako spev, tanec, umelecký prednes) a mala zodpovedajúci počet kolektívnych aj individuálnych vyučovacích hodín a jej učebné plány boli obohatené aj o základy akrobacie, žonglovania a ekvilibristiky. AMIS navrhne projekt vytvorenia samostatnej umeleckej špecializácie Neverbálne divadelné a cirkusové umenie, ktorá by sa na vybraných konzervatóriách mohla v rámci HDO začať učiť v rámci overovacieho experimentu v školskom roku 2018/2019. Samozrejme, ak to bude vôľou a potrebou samotných pedagógov na slovenských stredných a vysokých umeleckých školách. Preto sa na Vás obraciam s prosbou o spoluprácu.

Ak to bude potrebné, AMIS navrhne ministerstvu školstva zaradiť do povinnej výučby na oboch slovenských umeleckých vysokých školách pantomímu ako povinný učebný predmet pre odbory herectvo, bábkoherectvo, tanec a operný spev v rozsahu zodpovedajúcom európskemu štandardu.

Preto sa snažím ako referent tejto organizácie zmapovať súčasný stav predmetu Pantomíma na stredných a vysokých školách na Slovensku.

Prosím o zaslanie odpovedí, prípadne iných poznámok a pripomienok na danú tému v čo najkratšom čase na emailovú adresu musil.dusan@gmail.com.

Ďakujem veľmi pekne a verím, že sa naša spolupráca rozšíri i na osobné pracovné stretnutia, ktoré budú prospešné pre konzervatóriá a pantomímu na Slovensku.

S pozdravom

Mgr. art. Dušan Musil, PhD.

Referent pre vzdelávanie a pedagogický proces AMISU.

PRÍLOHA č. 3: Dotazník priložený k listu pre pedagógov predmetu Pantomíma na konzervatóriách

Pred vyplňaním Vás ubezpečujem, že Vaše odpovede nebudem zneužívať, kontrolovať Vaše pracovné postupy ani nič podobné a všetko bude na báze anonymity. Mojim zámerom je len zmapovanie súčasného stavu a hľadanie nových, lepších ciest vedúcim k skvalitneniu predmetu Pantomíma. Preto Vás prosím o absolútnu úprimnosť a otvorenosť, ktorú za žiadnych okolností nezneužijem.

Ďakujem veľmi pekne.

Mgr. art. Dušan Musil, PhD.

- 1. Názov školy, meno pedagóga**
- 2. Profesionálne, resp. amatérske skúsenosti pedagóga s pantomímou (vzdelanie, inscenácie, workshopy a podobne, týkajúce sa pantomímy)**
- 3. Súčasný počet žiakov, ktorý majú v treťom a štvrtom ročníku v rozvrhu predmet Pantomíma.**
- 4. Obsah vyučovania predmetu Pantomíma (osnovy verzus prax na vyučovaní)**
- 5. Výsledky výučby predmetu Pantomíma na Vašej škole (názov predstavenia, pantomimických etúd a pod.)**
- 6. Záujem študentov o daný predmet (postrehy, osobný názor pedagóga)**
- 7. Uplatnenie umenia pantomímy v ďalšom vyučovaní, respektíve v praxi Vašich študentov mimo Vašej školy (účinkovanie v divadlách, filmoch, seriáloch, vedenie pantomimického súboru, účinkovanie v inscenáciách a iných dramatických dielach s prvkami pantomímy)**
- 8. Vaše postrehy a pripomienky k fungovaniu predmetu Pantomíma na Vašej škole (realita verzus učebné osnovy, časová dotácia, záujem a pod.)**
- 9. Váš názor k stanovisku a iniciatíve AMIS-u o postavení a skvalitnení predmetu Pantomíma i samotného umenia na stredných a vysokých školách na Slovensku na základe stanov spomenutých v „Liste“.**

PRÍLOHA č. 4: Dotazník vyplnený Miroslavom Kasprzykom pre Cirkevné konzervatórium v Bratislave

1. Názov školy, meno pedagóga

Cirkevné konzervatórium v Bratislave

Miroslav Kasprzyk

2. Profesionálne, resp. amatérske skúsenosti pedagóga s pantomímou (vzdelanie, inscenácie, workshopy a podobne, týkajúce sa pantomímy)

Kompletný životopis je k dispozícii len na CD z dôvodu jeho dĺžky

3. Súčasný počet žiakov, ktorý majú v treťom a štvrtom ročníku v rozvrhu predmet Pantomíma.

Tretí ročník – 9 študentov

Štvrtý ročník – 5 študentov

4. Obsah vyučovania predmetu Pantomíma (učebné osnovy verzus prax na vyučovaní)

Osnovy pre

3. ročník (1 hodina týždenne, spolu 33 hodín)

1. Teoretické východiská predmetu

September a október 2011 – seminárne práce - mím a pantomíma v dejinách divadla

- antický mimus, stredovek, komédia dell' arte 19. storočí, J. G. Deburau
- pantomimické libretá
- libretá – mime blanche
- anglické pantomímy
- nemý film, kabaret
- vývoj povojnovej pantomímy
- pantomíma dnes

2. Techniky pantomímy

Október – november 2011 - práca rúk, nôh, trupu, hlavy pre potreby techniky mímica

- iluzívna technika – zákon rovnováhy – protiváhy, pevný bod v priestore
- dekompozícia pohybu napr. športových úkonov, vyjadrení imaginárnych predmetov

Október a december 2011 - Komisionálna skúška:

1. polrok: - prebraná polročná látka, ukážka (5 -10 minút)

2. polrok: - prebraná polročná látka, ukážka (5 -10 minút)

Osnovy pre 4. ročník

(1 hodina týždenne, spolu 30 hodín)

September a október 2011

1. Techniky pantomímy

- iluzívna technika – chôdza (na mieste, hore schodmi, dole schodmi atď.)
- vyjadrenie pôsobenia prírodných živlov – chôdza vo vetre, vo vode atď.
- mím v priestore – sólo
- zákony partnerstva v mimickom výstupe – etude
- zákony partnerstva klasickej iluzívnej etudy podľa M. Marceau – stavba pantomimickej etudy
- vlastné nápady a ich stvárnenie

Október 2011 - Komisionálna skúška:

Komisionálna skúška:

1. polrok: - prebraná polročná látka, ukážka (5-10 minút)

2. polrok: - prebraná polročná látka, ukážka (5-10 minút)

Blok výučby: 5 vyučovacích hodín

1.   Špeciálna rozcvička zameraná na celé telo
2.   Vysvetlenie techniky pantomimického pohybu
3.   Zvládnutie a osvojenie techniky   - Herecké cvičenie
- 4 – 5.   Herecké cvičenia /námety na etudy/ opakovanie

Počas viac ako 10 ročného pôsobenia a výnimočnej spolupráce s konzervatóriom sme spoločne hľadali prienik medzi danými osnovami, praktickou výučbou základov pantomímy umeleckého pohybu a pedagogickým procesom, ktorý vykonáva aktívny profesionálny umelec v slobodnom povolání. Po týchto skúsenostiach sme pri

zachovaní osnov momentálne v štádiu blokového vyučovania, ktoré má charakter viacdenného a viac hodinového workshopu. Tento prístup plne pripravuje študentov na nový spôsob vzdelávania používaný v profesionálnych súboroch. Teoretická príprava je riešená seminárnou a diskusnou formou. Príprava záverečných etúd na komisionálne skúšky je individuálna. Aj keď počiatky sú formou kolektívnej tvorivej konzultácie k námetom študentov. Následuje individuálna samostatná príprava, podporená spoločným umeleckým procesom s pedagógom, ktorý plne rešpektujú osobnosť študenta nájde konečnú podobu pantomimickej etudy.

5. Výsledky výučby predmetu Pantomíma na Vašej škole (názov predstavenia, pantomimických etúd a pod.)

Každoročne sa proces výučby pantomímy končí komisionálnymi skúškami, ktoré sú zároveň prezentáciou tohto umenia na škole. Nezriedka je v odbornej skúšajúcej komisii viac členov z pedagogického zboru ako je určené a záujem ostatných pedagógov i študentov veľmi teší i zaväzuje. V tomto školskom roku sme tak viac ako hodinu hrali pantomimické etudy, ktoré aj študentom z nižších ročníkov priblížili umenie bez slov. O príjemné skúšanie sa postarali dole uvedení študenti školy.

Etuda:	Študent:
Curriculum vitae	Bognár
Svedomie	Barancová
Stroj času	Gáliková
Pomsta je bábka	Kurtisová
Rodinné záležitosti	Uherková
Tebe Eve 2 mne	Sabo
Zrkadlenie	Hennelová
Miluj blízneho svojho	Plevková
Etuda:	Študent:
Únik	Pergner
Áno šefe	Horváth
Love story	Barl'áková
O 3 minúty zomrieš	Smoliga
Pijavice	Beňačková

6. Záujem študentov o daný predmet (postrehy, osobný názor pedagóga)

Dlhoročne sledujem narastajúci záujem o tento spôsob neverbálnej hereckej práce a umeleckého vyjadrenia. Študenti, ale aj pedagógovia herectva, či tanca prijímajú

nové skúsenosti a poznatky pozitívne. Ich prístup je aktívny a tvorivý. Uplatnenie pantomimických techník, práca s mimikou tváre i tela dodáva budúcim umelcom ďalší rozmer, nehovoriac o nových postupoch pri tvorbe etud kde absentuje slovo. Pedagogický proces je popri tom obohatený aj o praktické pedagogické rady a postrehy, ktoré by mohli študenti použiť, ak budú následne učiť na ZUŠ, či pôsobiť v súboroch a pod.

7. Uplatnenie umenia pantomímy v ďalšom vyučovaní, respektíve v praxi Vašich študentov mimo Vašej školy (účinkovanie v divadlách, filmoch, seriáloch, vedenie pantomimického súboru, účinkovanie v inscenáciách a iných dramatických dielach s prvkami pantomímy)

Pantomimické etudy, ktoré zaujmú a majú prezentovateľnú úroveň používame k reprezentácii školy na rôznych podujatiach. Študenti boli úspešní aj na festivale PAN, ktorého sa aktívne posledné roky zúčastňujú.

8. Vaše postrehy a pripomienky k fungovaniu predmetu Pantomíma na Vašej škole (realita verzus učebné osnovy, časová dotácia, záujem a pod.)

K aktuálnemu fungovaniu zo strany školy, pedagógov a ani študentov nemám pripomienky. Veci, ktoré sa vyskytnú riešime spoločne a priebežne k všeobecnej spokojnosti. Čo sa týka hodinovej časovej dotácie je to aktuálne riešené osnovami a prípadné navýšenie, bude potrebné konzultovať a riešiť spoločne s ostatnými pedagógmi na Slovensku v duchu návrhov v liste.

9. Váš názor k stanovisku a iniciatíve AMIS-u o postavení a skvalitnení predmetu Pantomíma i samotného umenia na stredných a vysokých školách na Slovensku na základe stanov spomenutých v „Liste“.

Podporujem iniciatívu AMIS. Zmapovanie súčasného stavu výučby pantomímy a nonverbálneho divadla na Slovensku je prvým dôležitým krokom na ceste k skvalitneniu pedagogického procesu. Pedagógovia a umelci aktuálne pôsobiaci na školách, by sa následne mali stretnúť na odbornej konferencii pod záštitou AMIS. Návrhy v liste, ktoré by výučbu následne zmodernizovali a rozšírili aj o odbory, ktoré sú od hercov momentálne vyžadované, treba spoločne prerokovať, pripomienkovať a následne citlivo zapracovať, či už priamo do výučby, alebo do osnov. Víтам tento proces a budem nápomocný všetkým pozitívnym zmenám, ktoré pomôžu budúcim umelcom v ich ceste na javiská, alebo v hereckej práci pre televízne/ filmové projekty.